

ΛΙΓΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗ

Με τὸ τεύχος αὐτό, τὸ περιοδικό μας ξεκινάει τὴν τρίτη χρονιά τῆς ζωῆς του, ἔχοντας συμπληρώσει κιόλας ὀκτώ τρίμηνες ἐκδόσεις, ποὺ δὲν ἔμειναν ἀσχολήστες, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσουν μὲ προσπάθεια σὴν καὶ αὐτήν.

Τὲς σελίδες του τέμησαν μὲ τὴν συνεργασία τους πενήντα τέσσερις (54) ἑκδοτικοὶ οἱ περισσότεροι, ἀλλὰ καὶ ξένοι, ποὺ ἔγραψαν ἐπάνω σὲ ἑκδοτικὰ θέματα ἢ σὲ ἄλλα, κρατώντας πάντοτε τὴν ἀπαράβατη γραμμὴ ποὺ ἐθέσαμε, τῆς Ἐπιμετωπτικῆς προέλευσης τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ θέματος.

Γιὰ ὅσους θέματα δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀξιολογήσουν τὴν προσπάθεια ποὺ κάνομε, γιὰ νὰ παρουσιάσουμε πλατύτερα τὸ σημερινὸ ἑκδοτικὸ πνευματικὸ δυναμικὸ, τὸ πρῶμα δὲν ἔχει σημασία, γι' αὐτοὺς ὅμως, ποὺ μποροῦν νὰ ἴδωσιν λίγα μακρότερα καὶ λίγα καθαρότερα τὴν σημασία τῆς προσφορᾶς μας, καὶ ποὺ τὴν στηρίζουν οὐσιαστικά, τὸ γεγονὸς πᾶρνει ἀπὸ μόνου του τὴς διαστάσεις ἐνὸς ἄθλου ποὺ μόνου «οὐτοπιστέ», τὸν ἐπιχειροῦν στὴν ἐποχὴ μας.

Ὅταν ξεκινήσαμε τὴν ἐκδοση αὐτήν, πολλοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἐδίεταν νὰ πιστέψουν στὴν βιωσιμότητά της, ἀλλὰ καὶ σὺ ἐὰν θὰ θρῆσκόντουσαν ἑκδοτικοὶ νὰ συνεργασθοῦν. Τὰ γεγονότα τοὺς διέψευσαν, γιὰτὶ ὄχι μόνον στάθηκε ἡ ἐκδοσις ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποια συνωστισμὸς στὴν προτεραιότητα τῶν συνεργασιῶν, παράλληλα μὲ τὴν ἐμφάνισή σὲ κάθε τεύχος καὶ καινούργιων ταλέντων.

Ἡὼς λοιπὸν νὰ μὴν ἀισθανόμαστε ἐκνευποίηση, βλέποντας ὅτι κάποιο μικρὸ πετραδάκι προσθέσαμε καὶ ἐμεῖς στὸ σύγχρονο ἑκδοτικὸ πνευματικὸ κύκλωμα, ποὺ μπορεῖ θαυμάσια νὰ διευρυνθεῖ, ἀρκεῖ νὰ ἀποβάλλουν οἱ διατάζοντες, τὸ σύμπλεγμα τῆς δεξιᾶς καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν στὸ εὐρύτερο κοινὸ.

Ἐκεῖ ἀκόμη κατὶ, ποὺ γίνεται συγκινητικὸ, εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἄρχισε νὰ παρουσιάζεται γιὰ τὸ περιοδικό μας, ἀπὸ τοὺς ἀποδήμους μας ποὺ μέσα ἀπὸ τὴς στήλες του, βλέπουν νὰ παρελαύνουν εἰκόνες τοῦ Νησιοῦ μας καὶ τῆς ζωῆς του, ποὺ δὲν φαίνεται νὰ διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ τὸ ἄφησαν πίσω τους γιὰ μὲν καλύτερη ζωὴ.

Πολλοὶ μᾶς λένε, ὅτι γράφομε, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε, ἱστορία, στὴν νεώτερη Ἑλληνικὴ - τοπικὴ λογοτεχνία.

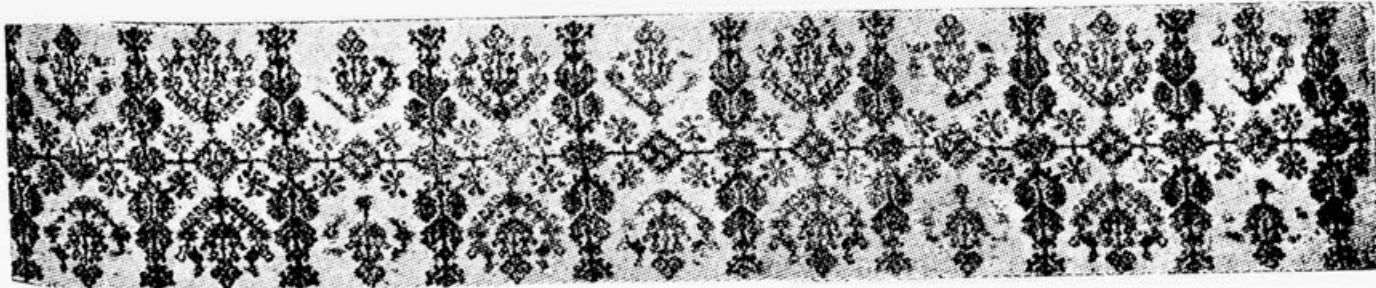
Νὰ τὸ πιστέψουμε; Ὁ χρόνος θὰ τὸ δείξη.

Ἄρης Π. Τσιτσίκας

Γιώργου Λευθέρι

«'Αντικρύζοντας τὰ Κύθηρα»

ΣΚΙΤΣΑ ΑΠΟ ΜΝΗΜΕΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ

Ο σκύλος μας ο γέρο - Δερβίσης

ΧΑΡ. Ε. ΚΡΙΘΑΡΗ

"Έξω βρέχει: πολύ... κι' είν' ή νύχτα θολή, μούρχειται: νά τραγουδήσω έτσι... σάν αντίδραση στό μελαγχολικό απόβραδο πούνα: πιό θλιβερό κι' απ' τήν ίδια τή θλίψη. Τί κακό, δέκα μέρες βρέχει: άσταμά ητα κι' είναι: τέλος Νοέμβρη Καί πού νάμαστε στό Λονδίνο! Μούρθε ή σκέψη σάν αντίδραση — παρηγοριά... Αύριο έδώ στήν 'Ελλάδα μας, μπορεί ξέφωνα νά ιδούμε τόν 'Ελληνικό ήλιο νά λάμπει στόν κα.αγάλανο ουρανό μας. Κάθισα: στό γραφείο μου. Τό μυαλό μου βολέυτηκε στήν αδράνεια. Μέ μισόκλειστα μάτια βλέπω στόν άπέναντι τοίχο. Ξεχωρ ζω άνάμεσα στους κρεμασμένους πίνακες, έναν απ' όλους. Τόν διάλεξα; Ίσως ναι! Μου θυμίζει άνοξη! Ούρονός καταγάλανος μέ σκόρπια μικρά ταξιδιάρικα συννεφάκια. Θάλασσα γαλάζια άνοιξιάνικη, άμμουδιά πλατειά, στή συνέχεια, καταπράσινη λαγκαδιά, και καταμεσής συνιγμένο σ' άνθισμένες πικροδάφνες και λυγαριές ένα πνιγμένο σ' άνοιξιάνικη. Είναι ή άγια Πατρικία. Πανακάτασπρο ξωκκλήσι. Είναι ή άγια Πατρικία. Πανακάτας όλο ζεστασιά. Χρώματα γεμάτα αίσθημα, τραγουδούν τήν άνοιξη. Κι' έξω βρέχει βρέχει άσταμά ητα: κι' όσο πάει, σκοτεινιάζει. 'Εγώ, ξέφυγα τής θλίψης, άπομονώθηκα μέ παρέα τήν άνοξη μου στόν πίνακά μου τή ζω, τή χαίρομαι, τήν άπολαμβάνω μέ μάτια άρθάνοιχα τώρα. Τής βάζω και πουλιά νά κελαϊδούν. Άκούω φαλμωδίες: «Κατεβιυθήτω ή προσηχή μου ως θυμίαμα ένώπιόν σου...» άσφραίνονται λιθάνι. Άξαφνα βλέπω στόν πίνακα, ένα μαύρο σκύλο φάντασμα, νά τρέχει: από τό ξωκκλήσι στή θάλασσα, και νά ξαναγυρζει στό ξωκκλήσι γαβγίζοντας και νάρχεται: πάλι πίσω στή θάλασσα, νά μπαίνει μέσα και νά στέκεται: όρθιο στήν επιφάνεια χωρίς νά δουλάζει!

Νά πήρε μπουρλότο ή φαντασί μου; —Μπα! όχι! τρέχει: μαζί τής τό μυαλό μου, τήν έλέγχει: ζύπνιο, ζωηρό, σβέλω, γυροφέρνει: τ' άσπριμένο ξωκκλήσι, μπαίνει: μέσα. Σθγάτά τά καντήλια του, τό μανουάλι του δίχως κεριά. Μελαγχολικός εί λιγιστός εικόνας του. Άνάμεσά τους ή άγια Πατρικία, ώραία νεανική, σεμνή μορφή, άρχόντισσα θρονιασμένη στήν ήσυχία, στή γαλήνη, στή μοναξιά του σπιτικού τής... και τό μυαλό μου άρχισε νά θυμάται... και νά θυμάται...

"Αχ! αυτός ο μαύρος σκύλος!

"Ανασκήωθηκα στήν πολυθρόνα του γραφείου μου, παίρνω μολύδι: και χαρτί...

★

Μά ώρα δρόμος από τό σπίτι: μας τό έρημοκλήσι τής άγίας Πατρικίας. Έφύγαμε νύχτα μέ τόν πατέρα μου. Είχαμε λειτουργία στή Χάση τής Καβάλησα στα καπούλια τής φεράδας μας, μπροστά πήγα:νε ο σκύλος τής θείας τής Ζωής σας, τής καλής μας γειτόνισας, Δερβίση τόν λέγαμε.

Φυσούσε ένα δροσερό άνοιξιάνικο άγεράκι, σάν καλός κι' ευχάριστος σύντροφός μας μέσ στό σκοτάδι.

—'Ηρθε ο Δερβίσης; μέ ρω.ά ο πατέρας μου. Τόν έβλεπε άσφαλώς, αλλά ήθελε κάτ. νά πει για νά μου πιάσει: κουβέντα.

—Νάτος μπροστά πάει.

—'Α, ναι, ο καυμένος ο δερβίσης; ο πιστός και άφισιωμένος μας φίλος. Ποτέ δέν μά. άφήνει. Έτσι πιστεύε πώς μούδιωχνε τόν ύπνο και τό φόβο από τους όποιους τέτοιες ώρες δέν ήταν εύκολο ν' άπαλλαγώ ο φόβος, κυριαρχούσε. Πού νά μ' άφήσει: νά κ μηθώ πού μέ μάτια όρθάνοιχα προσπαθούσα και νά ξεχωρίσω μέσα στή νύχτα. Μόνο τό Δερβίση μου έβλεπα τόν καλό μας φίλο πού, αν και γέρος πιά — χωμένος μέσα στή μαλαρή μαύρη γούνα του— δέν, θυσιότανε νά μας συνοδεύει, νά τρέχει: μπροστά από τό φεράδα μας λίγα μέτρα, μέ τήν ούρά μισοσηκωμένη, νά στέκεται: νά γυρζει: τό κεφάλι του συχνά, για νά βεβαιώνεται: αν όλα πάνε καλά, και νά ξεκινά ήσυχος κι' ευχαριστημένος.

— Δερβίση, Δερβίση μου του φώναζα: —Κουράστηκες; Έκείνος σήκωνε τήν, ούρά ψηλότερα. —ήταν ή άπαντήση— έρχιγε πίσω μιά ματιά: και ξεκινούσε μέ καινούργιο κουράγιο.

"Έτσι κουβεντιάζοντας μέ τόν Δερβίση, έδιωχνα τό φόβο τής νύχτας πού μας σκέπαζε σάν μαύρη σκιά. Πώς δέν φοβάται κανείς; Ούτε ο πατέρας μου, ούτε ή φεράδα μας ούτε ο Δερβίσης μας: και νά φοβάμαι: έγώ; Ντροπή μου. Και κοντεύω δέκα χρονών!!!

Περάσαμε τό γιοφύρι τῆς Μαντάλας, ἀφήσαμε πίσω μας τή ρηματιά, κι' ἄρχισαμε νά κατηφορίζουμε ἀπό τὰ Καφανάδικα κάτω θαθεῖα σιέ λαγκάδι τῆς ἁγίας Πατρικίας. Σέ λίγο θά φάιναιε.

Κάτι θαρεῖά σύνεφα σβύσανε τήν ἀστροφεγγιά, καί κάνανε θαυότερο τό σκοτάδι. Ἐψαχνα πέρα μακρῶ στόν ὄρζοντα νά διακρίνω κάπου ἑλπίδα πῶς ἔρχεται τό ξημέρωμα, μὰ τίποτα. Τό μόνο πού διέκρινε γύρω μου ἦτανε σκοτεινά σχήματα ἀπό δέντρα, πού φάνταζαν σάν περιέργοι πολεμιστές ἔτοιμοι νά μᾶς ἐπιτεθεῖν, καμπουρισμένοι ἐλέφαντες, γίγαντες καί Τιτάνες. Μπορεῖ σκέφτηκα, νά ἦταν καί κακά πνεύματα τῆς νύχτας, καί μάζενα τ' πόδια μου ψηλό. Ἐρα μὴ μοῦ τ' ἀρπάξει κανένα δαιμόνιο.

Ὁ πατέρας ἤρμος φύχραμος οἰγόφελνε: — «Σῶσον Κύριε τόν λαόν σου, καί εὐλόγησον...». Αὐτό τό ψαλτικό τοῦτες τίς ὥρες χρειάζεσαι σκέφτηκα, καί τῶλεγα κι' ἐγὼ ἀπό μέσα μου. Ὁ Θεός νά δάλει τό χέρι του.

Ὁ Δερβίσης πήγαινε μπροστά. Κάπου κάπου γρύλιζε... ὅμως. Αὐτό δέν μ' ἄρεσε. Τόν ἀγρίευε κι' αὐτό, εἰς τόπος ἢ ἐδλεπε τ' ποῖα; Κι' ἄξαφνα τόν ἀκούω νά οὐρλιάζει καί νᾶρχεται: γιά νά σωθεῖ μέσα σ' ἅ πόδια τῆς φοράδας μας... τώρα θά τόν πατήσει. Ἐνας ἀέρας ἔσεισε τήν καλαμιά, προχώρησε στίς λυγαριές καί τ' ἀγριόχορτα τῆς ὄχθης. Τόν πῆρε ξωπίσω ὁ Δερβίσης γαδίζοντας μ' ὄλη του τή δύναμη, γυρνόφερνε τή φοράδα μας... ἐκεῖνη σηκώθηκε σ' ἅ πεισινά πόδια τῆς... τρώμαξε τό ζῶ.

— Τί εἶναι πατέρα; μπόρεσα νά φελίσω κλαψιάρικα ἀνάμεσα σ' ἅ δόντια μου, πού κροτάλζαν ἀπό φόβο!

— Ἄ! τίποτα παιδί μου, μὴ φοβάσαι πέρασε τό κακό. Ὁ σκύλος μας ἀπομακρυνόταν γαδίζοντας ἀπειλητικά. Ὑστερα τόν ἀκούσαμε νά κλαίει, καί νᾶρχεται πίσω... ἄλλος ἀέρας πέρασε δίπλα μας. Μάζεψα ὅσο ἔπαιρνε πῶς φηλά τ' ἅ πόδια μου.

— Φοβάμαι πατέρα!

— Ὁχι παιδί μου δέν εἶναι τίποτα, θάστα καλά τ' ἅ σαρκέλια, τίποτα σκουρδέδες θάσαι.

— Ἄ! σκουρδέδες;

Ἦξερα πῶς οἱ σκουρδέδες τρῶνε τίς κόττες... ὄχι καί τούς σκύλους! Ἰσα ἴσα, οἱ σκύλοι τρῶνε τίς σκουρδέδες.

— Πιάστες θρέ Δερβίση τοῦ φήνεζα. Ἐνοίωσα ὅμως πῶς ὁ Δερβίσης κινδύνευε — Ὁχι. Δερβίση τοῦ ξαναφωνάζω ἔλα κοντά καλύτερα.

Ἡ φοράδα προχωροῦσε μέ προφύλαξη. Τέντωνε τ' αὐτιά τῆς ἔκανε ἄξαφνες κινήσεις, τήν κρατοῦσε ὅμως γερὰ ἀπό τό χαλιναρί ὁ πατέρας μου. Ὁ Δερβίσης σ' ἅ μεταξὺ ὄλο καί μάχραινε. Κάτι κυνηγοῦσε ἀκούγαμε θριαμβευτικά γαυγίσματα, καταλαβαίναμε τήν ἀγωνία του καί ἐπαινε μὰ τοῦφευγε. — Πιάστο Δερβίση τοῦκα, ε κυράγιο, ἀπάνω του Δερβίση! Καί σέ λίγο μπουκωμένα γαυγίσματα μουρμούρα, σιωπή, καί ξανά γρυλίσματα κι' ὕστερα πάλι σιωπή.

— Τ' ἀκούεις μὴ λείει ὁ πατέρας μου. Τόν ἔπιασε τό

λαγό. Δέ δλέπαμε τίποτα μέσ στό σκοτάδι. Μόνο τ' αὐτιά μας μᾶς βοηθεῖσαν νά φανταζόμαστε τ' ἄγνοια. Ἄγα μέρα ἀκόμα, καί φτάνουμε στό πλάταιμα τοῦ λαγκαδιού κοντά σ' ἅ θάλασσα. πού καταμισῆς του ἦτανε χτισμένο τό ἐξωκκλησι: τῆς ἁγίας Πατρικίας. Φτάσαμε! Θριαμβευτής ὁ Δερβίσης, μᾶς ὑποδέχτηκε κρατώντας ἀπό τό σβέρκο φηλά τό θήραμά του. Ἦρθε ὡς τ' ἅ πόδια τῆς φοράδας μας καί στάθηκε ὄρθιος σ' ἅ πεισινά πόδια του τινάζοντας ἐπιδειχτικά τό κακόμοιρο τό μικρό λαγουδάκι. Ἐπήδησα. Τρέχει ὁ Δερβίσης καί τό ἀφήνει, σ' ἅ πόδια μου. Ἐκανε τέτοια ἐντύπωση στόν πατέρα μου ἡ πράξη του αὐτή, πού ἔσκυψε τόν χάδεψε, πέρτο μου λείει σ' ἅ τὸ προσφέρει. Ἐγὼ αἰσθάνθηκα ὑποχρέωση κι' εὐγνωμοσύνη.

— Ἡπράδο - μπράδο Δερβίσάκο μου! Σ' εὐχαριστῶ. Ἐδύλαμε τό λαγὸ σ' ἅνα σακκούλι, ἐδέσαμε τή φοράδα μας σ' ἅ σκονα καί προχωρήσαμε σ' ἅ ἐκκλησιά ἀνοίγοντας τήν πόρτα, ὁ πατέρας μου οἰγόφελνε.

«Εἰσελεύομαι εἰς τόν ἅγιον οἶκον σου... προσκυνῶ Πικέρα Ἰὸν καί Ἄγιον Πνεῦμα, Τράδα ὁμοούσιον καί ἄχώριστον». Ἄναψε ἓνα κερι, φωτισῆκε τό ἔσω τερικό, εἶδα τίς μορφές τῶν ἁγίων... ἡμέρεψα! Ἐψαξα γιά κεριά. Τάναψα ὄλα ὅσα θρήνα, φωτίσα ὁ ναό, ἔκλεισε καλὰ τήν πόρτα, καί τρύπωσα σ' ἅ ἱερό κοντά στόν πατέρα μου.

Ὁ Δερβίσης σέ λίγο, ἄρχισε ἅπ' ὄξω... γαλασιό! Ἄσ' ὄν νά φωιάζει. Καλὰ εἶμαι: τώρα. Αἰσθανόμουν ἀσφάλεια, μὰ... τί ἔπαθει... τί συμβαίνει... Ἐτρεχε ὡς τό κυμοθάλασσο... ἐρχότανε πίσω γρατίζόντιζε τήν πόρτα... ἔπεφτε πάνω τῆς σ' ἅν νᾶθελε νά τήν ἀνοίξει: νά μπαί μέσα... κι' ὕστερ' ἀμέσως ξαναφευγε γιά τή θάλασσα. Ἐβάλει ἀέρα... φρεσκαδοῦρα σ' ἅ μεταξὺ, πού ὄλο δυνάμωνε. Ἡ πόρτα ἔτριζε σφύριζε τό σπακμένο τζάμι τοῦ ἁγιοθέρειδου, τρεμόσβηναν οἱ φλόγες τῶν κεριῶν, ἔτοιμες νά ξεκολλήσουν ἀπό τό φυτίλι τους καί νά γίνουν ἓνα μέ τό σκοτάδι. Ἄκούμε πάλι: τό Δερβίση νᾶρχεται ὄλοταχῶς οὐρλιάζοντας... πέφτει αὐτὴ τή φορά μὲ δύναμη σ' ἅ πόρτα... ἀνοίξε διάπλατα! Σκοτάδι... Ἄδης... τρώμος καί φρίκη!

— Βρέ τί κακό μ' αὐτό τό σκυλι. ἀκούω τόν πατέρα μου νά λείει μέσ στό σκοτάδι. Ἄνακάλυφα τ' ἅ ράσα του καί τρύπωσα μέσα. Ψαχυλευτὰ φτάσαμε ὡς τήν πόρτα... — Ὁξω Δερβίση φωιάζει: ὁ πατέρας μου μέ ἀγαπάχτηση. Ἐψαχνε στίς τσέπες του νά βρεῖ τ' ἅ σπ' ἅ. Τό σκυλι ξεκίνησε γιά τή θάλασσα γαυγίζοντας λαχνασιμένα.

— Τ' ἅ θρήνα τ' ἅ σπ' ἅ. Τώρα θ' ἀνάβω μὴ φοβάσαι. Κλείνει τήν πόρτα, ἀνακάλυψε καί τό σῦρτη ἀπό μέσα, — Μὴ φοβάσαι: μὴ ξανακίσει, οὐρτώσε. Ἄνάψαμε πάλι ὄλα τ' ἅ κεριά... ξανακίσει τ' ἅ ἅγιους. Στάθηκε μπρός σ' ἅ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. — Ἐημέρωσε Χριστοῦλη μου γρήγορα, τόν παροκίλεσα μέ ἀγωνία. Ὁ πατέρας μου ἔκανε τόν φύχραμο, καταλάβαινα ὅμως πῶς εἶχε συγχιστεῖ. — Αὐτό ὁ παλιεξυπνητήρι τ' ἅ φταίει ὄλα. Δέ, πᾶει καλὰ, ἔως σήκωσε τ' ἅ μαῦρα μεσάνυχτα, μόλις γυρίσομε θά τό πετάξω!

Αυτό τό ξυπνητήρι, αυτό τό ξυπνητήρι: Έλεγα και ξανάλεγα μέσα μου... αυτό τό ξυπνητήρι, μέ τούς κλο- γραμμένους κόκκινους αριθμούς μέ τί τίκ-τάκ... Ένα ζωντανό πράγμα πώς πηγαίνανε πηδηχτά οί δειχτες τους!... Τό άγαπούσα, τό χάρεινα και δέν είναι πολ- λές μέρες πού μ' ένα κατακόδάν. τοξβγαλα τό καπάκι, κι' άπ μέσα φαχούλευα νά θρω πώς κάνει εκείνο τό πηδηχτό τίκ - τάκ, τίκ - τάκ, και ξεβ'δωνα κι' άλλες βίδες κι' έφαχνα νά θρω πώς κάνονε αυτό τό πηδηχτό οί δύο δειχτες του. Δέν καταλάβαινα τίποτε. Φ θήθηκα μή τό χαλάσω, κι' άρχισα νά διδώνω τίς βίδες... μά μου περισέφανε μερικές, δέν θυμώμουνα δέν ήξερα π'ού; πώς; νά τίς βιδώσω, τίς φύλαξα ήμως... τίς φύλαξα τίς έκρυφα! Κάτι κακό νάκανα; μά δέν τ' όμολο- γούσα ούτε στον έαυτό μου, μπά! τό ρολό: δούλευε! Όμως τώρα άκουγα πιδ δυνα ή τή τίκ-τάκ, τίκ-τάκ, από τά γαυγίσματα του σκυλου! Γιατί άρχαγε; Τό ρολό: νά τά φταίει: δια;

* * *

—«Εύλογητός ό Θεός ήμῶν, πάντοτε νῦν και άεί και: εις τούς αιώνας τῶν αιώνων»!

«Ο άέρας άκουγότανε τώρα μόνο στό άγιοθερίδο» ό σκύλος έπαψε νά γαυγίζει... Τίκ - τάκ τίκ - τάκ...

—«Ταίς προσβείαις τής Θεοτόκου, Σώτερ... σιγόφελνα ..σώσω ήμῶς» τίκ - τάκ... Νάπαθε τίποτε ό Δερβί- σης; Δέν άκουγότανε! Τό τίκ - τάκ τίκ - τάκ, ήμως μέσα σ' αὐτί μου...

—«Σῶσον ήμῶς υιέ Θεοῦ ό έν άγίοις θαυμασός-ός-ός...» Έστηνα τ' αὐτί μου. Δέν ήταν ό Δερβίσης άπ' έξω. Τίκ - τάκ, τίκ - τάκ... Τά κλαδιά μόνον χ υπόν- ταν άπ' τόν άέρα, τ' άγιοθερίδο πάλι σφύριζε δυνατό- τερα.

—«Πάτερ ήμῶν ό έν τοίς ούρανοις... θέλεις νά τόν φάγανε σούρ-δες ή φαντάσματα τί Δερβίση; Βήμα α άπ' έξω ντάπ ντάπ, ντάπ, ντάπ, κάποιος έ ρεχε γρή- γορα όλο και πλησίαζα, τά θήματα.

— Πουός νάνα: τέτοια ώρα πατέρα;

— 'Α! κάνας φαρῶς θάνα!

Δοκίμαζε στό μεταξύ ν' άνοιξει: τήν πόρτα. 'Η πόρ- τα συρτωμένη δέν άνοιγε!

— Ποιός εισα: άκούω τόν πατέρα μου.

— Προσκυνῶ δέσποτά μου άνοιξέ μου γρήγορα, ό Βαρβάκης είμαι.

— Καλῶς τό Χρηστο. Πήγαίνα νά ξεσυρτώσεις μου λέει. Έγνώρισα κι' έγώ τή φωλή του, του άνοξα.

Έξαλος από τόν τρόμο πέφτει: σ' ένα σταςίδι μισολ πόθυμος... — Τόν είδα τόν είδα τό Σατανά νά περπατά πάνω στή θάλασσα και νά μή βουλιάζει. Τόν είδα!

— 'Ημουνα στον άπό δῶ κάδο, άραξα τή θάρκα μου. Στόν άπό κει ό Σατανῶς: μαυρο θεριό σαν μο- σχάρι, πιδ μαυρο κι' άπ' τή νύχτα νά στέκεται: ό θιο πάνω στή θάλασσα και νά γαυγίζει: σαν σκυλί. Κα- έλλησα τά βράχια πῆρα άρβόδο από δούτανε τήν άνη- φόρα, για νάρθω νά σωθῶ στή χάρη της... Μες στό πη-

χτό σκοτάδι: είδα τή φοράδα, παρηγορήθηκα, είδα τό φῶς από τό άγιοθερίδο. δόξα σο: ό Θεός είπα, και χώ- θηκα μέσα μόλις μου άνοιξατε. Αχάκιαζε! θέλεις από τό τρέξιμο: τήν άγωνία, τό φόβο του; σταμάτησε... κάτι ήμως άφουγκραζότανε...

— Νάτος νάτος έρχεται: ό Σατανῶς, από δούτος είναι! άρχισε νά ξεφωνίζει. Γαυγίσμα άκούσθηκε από μακριά.

— Κλείσε τήν πόρτα μου λέει, και τρέχει κι' ό ίδιος τρεκλίζοντας νά τήν κλείσει.

Έγώ κάτι υποψίαστηκα, μέσα στό φόβο μου, είδα και τόν πατέρα μου νά γελά, είχα άκουστά πώς ό Βαρ- βάκης ήτανε φοβιστάρης...

— Δερβίση, Δερβίση μου, του σιωάζω.

Σπρώχνει τήν πόρτα, μπαίνει, μέσα τό σκυλί, κι' έπαισῆταν βραμένο, τινάχτηκε δού-τρείς φορές μάς έκανε μούσκεμα.

— Καλά τούτος είναι ό Δερβίσης: τής Ζωίτσας... "Άλλος εν' ό άλλος! τρανός και μαυρός και μεγάλος σαν μοσχάρι: μάτια πού βγάζανε φω ής, γαυγίζε κι' αντιλαλούσε ή γής και φαινότανε και χανότανε και φήλωνε και χαμήλωνε όρθιος πάνω στή θάλασσα: ός μου ξεμπεσε, κι' έκανε τό σκυρό του δέ λέω φέματα! Μέ παρέσυρε έτσι έπως άλλεγε, πῆγα νά τόν πιστέψω, όταν ήμως είδα τόν πατέρα μου νά γελά άκόμα, και τόν άκουσα νά του λέει: — Ναι Χρηστο μου τά πιστεύω έτσι: τά είδες; ό ρόδος τά μεγαλώνει: τά πράγματα: τό σκυλί τό κάνει μοσχάρι και τό μο- σχάρι: τό κάνει: νά γαυγίζει... δέ κρα ήθηκα κι' άρχι- σα τά γέλια.

* * *

Βγήκαμε έξω για νά φύγουμε. Άρχισαν τά γύρω μας νά παίρνουν τό φῶς και τά χρώματα, από τό μα- κρονό μας όρίζοντα. Στο ρόδινο χρώμα του, ό σκυ- ρος όγκος του Μαλέα έπαίρνε τό γνωστό έπιπέδη κό- σχήμα του. Τά πουλιά με τίς χειροεστηήριες τριλιες τους καλοσφύριζαν τή ζωή πού εξαρχίζε.

Ό Δερβίσης τό χαδά του! Έπρεχε στό κυμαθά- λασσο, γυριζε στήν εκκλησία, ξανάτρεχε πίσω, κι' ό- ταν πῆγαμε νά φύγουμε άρπαξε με τά δόντια του τό σκυλί τής φοράδας... Παρξενευτήκαμε για καλά.

— Τό σκυλί δέν παίζει: κάτι θέλει: νά μάς παί λέει: ό πατέρας μου, άς πάμε πρds τά κε! Τραβίξουμε πρds τή θάλασσα. Ό Δερβίσης μπροστά με έρθια τήν ούρά του. Μπαίνει μέσα, προχωρεί κολυμπώντας πέντ-έξι μέτρα, σκαρφαλώνει: κάπου, και έρθιος στή θάλασσα, άρχισε νά μάς γαυγίζει: θριαμβευτικά! Αὐτό ήτανε! Με ναμει και οι τρείς με άνοχτό τό στόμα! Χώνεται διαστικῶς από τήν περιέργειά του ό Βαρβάκης ως τή μέση στή θάλασσα, προχωρεί, σηκώνει: στήν άγκαλιά του τό Δερβίση και γυρίζοντας και άκουμπώντας τον στήν άμμο! — Πές μου βρε Δερβίση είχα άδικο, μί- λησέ μας βρε άτιμε Δερβίση, γιατί νά σου λείπει: ή μιλά; πές μας κάτι, μακάρι και κορόιδεφέ με πύ- σε πέρασα για Σατανά, βρε Δερβίση, λήθησα δέν έλε- γα; Έναμπαίνει στό νερό προχωρεί και τραβάει έξω

ένα μεγάλο κασόνι γεμάτο από κουτίδες Πορτογαλέζικες σαρδέλες, άριστα διατηρημένες.

Τό σκυλί κατάκοπο, παρακολουθούσε — άφου τινάχτηκε καλά, — με τήν κοιλιά, και με τά πόδια τεντωμένα στήν άμμο ήσύχασε. Κάθισαν κοντά του. Έκεινο σύρθηκε κι' ακούμπησε στα πόδια μου τό θρεμένο κεφαλάκι του — Τό χάιδευα, Δερβίση μου Δερβίσάκη μου

— Δέν φεύγουμε άγ δέν, ξεκουραστεί ό Δερβίσης μας τούς φωνάζω.

Ό Δερβίσης! Πώς τόν εκλάψαμε όλοι! Τόν έχασαμε για έξι μέρες! Δέν εφάνηκε πουθενά! Τί νάγινε ό Δερβίσης μας; Δέν αφήσαμε γωνιά. Γυρίζαμε όλημερίς όλα τά παιδιά τής γειτονιάς για νά τόν βρούμε. Είχε πιά πολύ μεγαλώσει ό Δερβίσης μας. Τόν λέγαμε γέρο. Κι' άφου δέν τόν βρήκαμε, είπαμε: — Πάει, κάπου θά ψόφησε τό καυμένο τό ζω. Θά πήγε από γειράματα...

Ήτανε Σάββατο πρωί. Έφώνηξε από τήν πόρτα του μαγαζιού του, απέναντι στή θεία Ζωίτσα, ό Παναγιώτης ό Κουταλιανός:

— Ζωίτσα!... Έ Ζωίτσα... μωρή καυμένη, κακό πού τό πάθαμε!..

— Τ' είναι μωρέ Παναγιώτη μου νά σε χαρῶ και

μέ τρομάξεις!..

— Τί νάνα; μωρέ μάτια μου ό Δερβίσης θ' απόμεινε μέσα όταν έκλεισα τόν καφενέ τήν Κυριακή τό βράδι, και τό κακόμοιρο τό σκυλί, θά ψόφησε από τήν πείνα καθῶς φαίνεται!

— Μή μου τό λές Παναγιώτη μου!..

— Μά έτσι φαίνεται... Έλα νά ιδεις!

— Δέ μέ βαστά ή καρδιά μου, δέν μέ βαστά! Πουπού τί πάθαμε! Νά πεθάνει ό Δερβίσης μας, ..κι' από πείνα, από πείνα νά πάει ό Δερβίσης μας μαθές, τίνας νά τό πούμε τρομάρα μου!, κι' έκλαιγε..

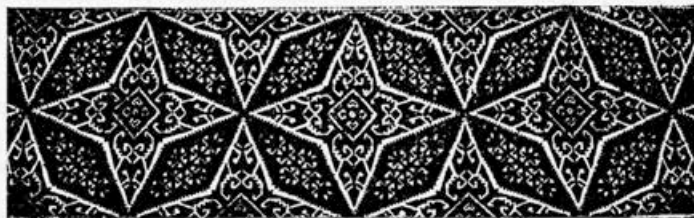

Πώς τόν εκλάψαμε μικροί και μεγάλοι τής γειτονιάς! Έγινε σωστός θρήνος!

Άνοιξαμε στον κήπο τής θείας Ζωίτσας κάτω από τή μεγάλη λεμονιά ένα λάκκο, τό μνήμα του. Έκει εθάψαμε τό Δερβίση μας. Του φυτέψαμε και λουλούδια του θάλαμα και σ. αυρό! Και άκούσαμε τελευταία τή θεία τή Ζωίτσα νά μουρμουρίζει άναστενάζοντας:

— Άχ! άδικοχαμένε Δερβίση μας! Ποιός νά μάς τ'όλεγε... τέτοιο κακό!

— Άνοίγει δλέπεις ό προκομένος, ό άχατρευτος, ό Κουταλιανός, μόνο Σαββατοκύριακα τόν καφενέ του!

Μαύρο και κόκκινο

Ω! νάταν δυνατό κι απ' τή χαραμάδα ενός κα-
τασκότεινου δωμάτιου νάβλεπε σέ μιὰ στιγμή τή
φύση καί τὸ φῶς! Εἴτανε ἀπὸ καιρὸ τέλεια τυφλός.
Μισοῦσε τή ζωὴ!...

Προσπαθοῦσε κάποτε ἀκούγοντας μουσικὴ νά λη-
σμονῆσει τὸ βάσανό του, ἀλλὰ μάταια. Κι' οἱ ὠραι-
ότερες συμφωνίες καί σονάτες καί τὰ θεῖα κονσέρτα
τὸν τραβοῦσαν μέχρι ἐκεῖ πού ἀρχίζε νά μαθαίνει
τοὺς σκοποὺς τοὺς κατόπιν τὸ βαριόνταν. Γεῦση
ἀπέραντης πίκρας εἶχε περιχυθῆ στὴν ψυχὴ του κι'
ἐμπρὸς του διαρκῶς σκοτάδι...

Ἡ μνήμη τὸν τυραννοῦσε πιὸ πολὺ ἀπ' ὅσο οἱ
μεγάλες ἐπιθυμίες βασανίζον συνήθως ἓνα γερό
στὴν υἰεῖα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτσι τώρα θυμῶτανε λ.χ.
κάποια κύματα πού ὑψώνονταν ἀλλεπάλληλα σάν
γυναίκεια σκέλη στὶς θάλασσες πού ἄλλοτε κυτ-
τοῦσε. Ἡ πιὸ βελούδινη γυναίκα δὲν θά χάριζε τὴ
χάρι τῆς θύμησής τους, ἢ σέ προσοσμένες κάποτε
στιγμὲς ἓνα χρυσόφτερο πετεινὸ πού λαλοῦσε σ' εὐ
τυχισμένη πόζα...

Καί μόνο τὰ ὄνειρα ἀκόμη καὶ κείνα πού κλείναν
ἐφιάλτες φριχτοὺς ἐφιάλτες τοῦ ἀποτελοῦσαν τίς
πολὺ εὐχάριστες στιγμὲς. Τουλάχιστο ἐβλεπε σαυ-
τὰ, ζοῦσε «ἐν ἰσοῖς ὀροις» μὲ τοὺς ἄλλους ἀν-
θρώπους...

Χωρὶς τὴν προσμονὴ τοῦ φωτὸς περνοῦσε ὁ και-
ρὸς κι' ἡ σκέψη δὲν σάλευε γιὰ ταξίδια. Τί νά γνω-
ρίσει; Τί νά τοὺς δῆ;

Μονότονα μόνο σάν τὸ τίκ-τάκ τοῦ ρολοιοῦ πρό-
βαλαν ἐπίμονα, τί περίεργο! τὰ διόφορα χρώματα
στὸ νοῦ του. Τοῦ εἶχαν γίνεи ἀληθινὸ πάθος...

Τὸ ἄσπρο, ἓνα πλατὺ ἄσπρο πού προκαλεῖ νά τὸ
λερώσεις...

Τὸ κυανό, κάτι πού τὸν τραβοῦσε στ' ἀπέραντο, τ'
ἀπειρο...

Τὸ κίτρινο, ὅτι δὲν τοῦ ὄρεσε ποτέ σέ λουλούδια...

Κόκκινο, τ' ἀδηφάγο κι' ὀρμητικὸ.

Καί Μαύρο, ὦ! αὐτὸ τὸ καταραμένο!

Διαφορετικὰ τὸ εἶχε σκεφθῆ, ὅταν εἶχε ἀκόμα
τὸ φῶς του, ὅταν κοιττοῦσε. Σάν βασιλιά, πού τίς
νύχτες μὲ τ' ἄδρατο χέρι του χαλοῖσε βουνά, ἐξα-
φάνιζε ὄγκους συσκοτίζε τοπία καὶ προκαλοῦσε μιὰ
δίκαιη ἰσοπέδωση στοὺς ὑπηκόους του...

Ἡ μοῖρα ὁμῶς θέλησε νά ψευτίσει τὴν ἀθῶα του
ἐντύπωση. Ἐτσι τὸ μαύρο ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ κα-
λοῦ, πού τὸ εἶχε βάλει ἐσπασε τὸ μυστήριό του κι'
ἐπρόβαλε σκληρὴ τὴν κακία του. Δὲν ἦταν γι' αὐτὸν

παρὰ ἓνας ψύχραιμος παίκτης πού λεηλάτησε κι'
ἐλῆστεψε τίς χαρὲς του μέχρι τῆς τελευταίας στά-
λας τους, τὸν μειονέκτησε ἀπέναντι στοὺς ἄλλους
καί μὲ σαρκασμὸ ξεμοναχιάζοντας τοῦ ἐδειξε ἀσύ-
στολα τὴ φρίκη τοῦ κενοῦ του... Τὸ μισοῦσε πολὺ.

Ἡ σκέψη του ἦταν ἀνάγκη ὁμῶς νά πορευεταί.

Καί στοὺς ἀγγέλους πού πρόδωλλε γιὰ ὀράματά
του —γιατί τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἤθελε νά τοὺς σκε-
φθῆ— τοὺς ἐντυνε ὅλους καθένα χωριστὰ κι' ἀπὸ
ἓνα χρῶμα. Κόκκινο, πράσινο, γαλάζιο κλπ. Μὰ τὸ
μαύρο τὸ ἐδιωχνε ἀπ' τὴ μέση... Δὲν ὑπῆρχε μαῦρος
ἄγγελος...

Μὲ τοὺς ὀραματισμοὺς του ἐπαιζε...

Ἐτσι περνοῦσαν οἱ πληκτικὲς ὥρες του καί
κάθε τόσο ξεπρόβαλε καινούργιες ἱστορίες. Οἱ ἀγ-
γελοι αὐτοὶ εἶχαν ἀποτελέσει ἓνα φανταστικὸ θίασο
πού τοῦπαιζαν σκέτς καί τοῦ φαιδρύναν λίγο τὴν
ἀνία...

Τοὺς φτεροῦγιζε χρωποῦς, τοὺς παρακολουθοῦσε
στὶς γλυκῶφνες ὀμιλίες τους, ὅμοιες σάν τίς λα-
λιές τοῦ κουρνιασματος τῶν πουλιῶν στὸ δάσος,
καί τοὺς χάριζε ἀρμαθιὲς λουλούδια, πού τ' ἀνθο-
πέταλά τους ραῖναν ὅλο κεντήματα τοὺς δρόμους...

Κι' ἔτσι μιὰ ἄλυσιδα χρωμάτων ἦταν οἱ ὀραμα-
τισμοὶ του δοσμένοι σ' ἀριστοτεχνικὲς συνθέσεις,
βγαλμένες ἀπὸ πείρα, πού θά τὴν φθονοῦσε κάθε
δοκιμασμένος καλλιτέχνης.

Μὰ ὡς πότε θά κρατοῦσε τὸ παιχνίδι αὐτό; Ὡς
πότε δὲν θά κουράζονταν ἡ φαντασίω του;

Τὸ σκοτάδι τοῦ ἦταν μιὰ κατάλληλη ὀδὸν γιὰ
νά τῆς γίνεи ἀναμφισβήτητα ὁ πιὸ πιστὸς κι' ἀξε-
κόλλητος θεατῆς.

Μόνο, πού τὴν τελευταία εἶχε παρατηρήσει
κάτι. Ὁ κόκκινος ἄγγελός του ὅλο καί πιὸ ζωή-
ρευε... Ὅχι πῶς εἶχε ἀλλάξει θέβαια κατὰ τίποτα
ἢ ἐκτελοῦσε ἀνυπάκουα τὸ μέρος του, μὴ νά, τὸ φῶς
του ἦταν πιὸ δυνατό πιὸ ἐρεθιστικὸ κι' ἡ ἀσυμφω-
νία του μὲ τοὺς ἄλλους πιὸ χαρακτηριστικὴ.

Κάποτε, κάποτε ἀποφῆσιζε νά μὴ τὸν παίξει. Μὰ
οἱ συνδυασμοὶ του χαλοῦσαν τότε καί τὸ κενὸ τῆς
ἀπουσίας του γινόταν αἰσθητὸ. Ἐτσι τὸν ἀνακα-
λοῦσε λὲς τιμωρημένο καί τὸν τοποθετοῦσε ἐπιφυ-
λακτικὰ σέ δευτερώτερους ρόλους. Ὁ ἄγγελος ὁ-
μῶς ἐξαγριωνόταν, δὲν δέχονταν ἴσως τὸν παρα-
γκωνισμό καί φλογιζόνταν πιότερο.

Ἡ ὑπόνοια, πῶς στή τυχόν ἀντικατάστασή του
καιροφυλαχτοῦσε γιὰ τὴ θέση τοῦ ὁ μαῦρος ἀγγε-

λος, σκόρπιζε δραματικό αδιέξοδο στην παιδιαστική τούτη τέρψη.

Ἡ μελαγχολία τὸν κυνηγοῦσε κἀὶ κυρίευε πῶς πολὺ. Τὰ νεῦρα ἐπαιρναν ἀπότομα σπάσιμο κι ἡ σκέψη του ἄρχισε νὰ χάνει τίς σειρές τῶν συλλογισμῶν.

Ὁ μαῦρος ἄγγελος ἐπρεπε νὰ μὴν ἀνακατωθῆ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἀγγέλους.

Ὁ ἄορατος ὅμως θίασος ἐπωφελημένος ἀπὸ τὴν ἀδράνειά του εἶχε ἀρχίσει ἀκάλεστος κι ἀπρογραμάτιστος νὰ τοῦ παρουσιάζει νέες εἰκόνες στὰ κλειστά του βλέφαρα.

Οἱ ἄγγελοι του εἶχαν κρατηθεῖ σὰν σὲ χορὸ γύρω ἀπὸ μιὰ κυκλικιά λιμνούλα πού στεφάνωνε ἕνα ὀλάνθιστο ἐξωτικό δασάκι μὲ παραδείσια πουλιά... Ρυθμὸς καὶ χαρὰ συναγωνίζονταν κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς στιγμῆς, ὅταν ἀπὸ τὰ οὐράνια ἀκουσθῆκε τὸ φτερούγισμα ἑνὸς ἀγγέλου, πού στάθηκε ὀλόμαυρος

πάνω ἀπ' τὸ χῶρο τῆς γιορτῆς...

Ἐνας θυμὸς παράξενος ἀνέβηκε στὴ σκέψη του, σὰν νάθελε νὰ ξεσχίσει τὰ ὄράματά του, σὰν νάταν τοῦτο δυνατὸ...

Μὰ κείνη τῆ στιγμή ὁ κόκινος ἄγγελος τοῦ θιάσου ἀνέβηκε ἀκριβῶς ψηλότερα τοῦ μαύρου κι' ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ταυίζοντας τίς φτερούγες πού πήραν μιὰ ἀμέτρητη ἔκταση, σκέπασε ὀλόκληρο τὸ ὄραμα...

Ἐνα φοβερὸ κοκκίνισμα ἄρχισε νὰ δείχεται τότες, ἕνα κοκκίνισμα λάμψης καὶ στυγνῆς πυρκαγιάς πού τὸ φῶς του ἔκαιγε σὰν στ' ἀλήθεια...

Δὲν μπορούσε νὰ ὑποφέρει αὐτὸ τὸ κόκκινο χρῶμα.. Ἡ τρέλλα, ἡ τρέλλα κυριαρχοῦσε τώρα στὴ συλλογὴ του... Καὶ τὸ κόκκινο νικούσε ὀριστικά τὸ μαῦρο, τὸ ἀπλό μαῦρο τῆς περισυλλογῆς...

ΜΙΧ. Κ. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΣ

Κρήτη

Ὅταν διαβάζω τὸν οὐρανὸ Σου
καθρεφτίζοντας τὸ πρόσωπό μου
στὰ νερά πού ξεδίψασαν τὸν Ἐρωτόκριτο
Ὅταν μετρῶ στὰ κύματα τοῦ πελάγου
τὴν ὀρφάνια πού σκόρπισε ὁ Μινώταυρος
τότε γίνομαι ὁ Θησέας πού ξέχασε νὰ κατεβάσει
τὸ μαῦρο πανί τῆς συμφορᾶς
γιὰ νὰ ξαναβρῶ μετὰ τὸ εἶναι μου
πρὶν χερταριάσει ὁ τάφος τοῦ Ἐθνάρχη
πρὶν κλείσουν οἱ πύλες τῆς Κνωσοῦ
καὶ ξεθωριάσει ἡ ἐπιγραφή.

«ΔΕΝ ΕΛΠΙΖΩ ΤΙΠΟΤΑ ΕΙΜΑΙ ΛΕΥΤΕΡΟΣ»

Ἀθήνα '83

Γ. ΦΑΤΣΕΑΣ

Ἡ Μάνα

Τοῦ ΔΙΟΝΥΣΗ ΚΟΥΛΕΝΤΙΑΝΟΥ

Καθὼς τὸ «ΙΟΝΙΟ» κοντοζύγωνε, ἡ καρδιά του πήγαινε νὰ σπάσει. Τριάντα πέντε χρόνια πίσω, δὲν εἶναι εὐκόλη αναδρομή. Το σούρουπο προχωροῦσε διακριτικά, ἀλλὰ ἔπρεπε ν' ἀκούσει τὴ σειρήνα τοῦ βαποριοῦ γιὰ νὰ ξεκολλήσει ἀπ' τ' ὄνειρο.

—Θαρρῶ, φτάσαμε! Του θύμησε σπὸ δίπλα ἡ γυναίκα του. Κάνοντας μεταβολή, κινήσανε μαζί πρὸς τὶς βαλίτσες. Τὸ νησί τους καρτεροῦσε φιλόξενο κι ἀλαργινὸ. Ἡ μάνα, ὅμως; Θάτανε με τοὺς ἄλλους στο μῶλο;

Εἰκοσάχρονο παλικάρι ἔφυγε ὁ Στρατῆς γιὰ τὴν Αὐστραλία. Τότε, τὸ 50, ὅλοι «παίρνανε τὼν ἐματιῶν τους». Ἡ μάνα του, χήρα μα «βασταλδόμενη» ἀκόμα, δὲν τόλμησε νὰ του ἀντισταθεῖ. Αφοῦ δὲν μπορούσε νὰ τον σπουδάσει στὴν Αθήνα. Αφοῦ δὲν τον χωροῦσε ὁ τόπος. Αφοῦ τόθελε τόσο...

Ἐνας μῆνας ταξίδι, σκέτη περιπέτεια. Καί μετὰ, ὁ περιορισμὸς στο... γαλατάδικο τοῦ Σύνδευ. Ἡ βάρδια του· ἐφτά μ' ἐφτά. Κούραση με τὸ τσουβάλι. Μα καθὼς ἔκανε λίρα τὸ σελίνι, ἄρχισε με τὸν καιρὸ νὰ ἀνασαινεῖ. Ἄρχισε, ὅπως λένε, «νὰ φτιάχνεται».

Ἐπαιξε λίγο βιολί στο χωριό. Αὐτὸ τον βοήθησε νὰ γνωριστεῖ με μερικοὺς αξιόλογους, Ἕλληνες καὶ ξένους. Κάποιος τον προσκάλεσε ἕνα βράδυ σὲ μιὰ πολιτιστικὴ Λέσχη. Πῆγε. Του ἄρεσε. Ἐγίνε μέλος. Ἄρχισε ἐπίσης νὰ συχνάζει στὶς Κυθηραϊκὲς βραδυὲς τῆς Αδελφότητος. Δὲν ἦταν «κουλτουριάρης», που λέμε σήμερα. Διατηροῦσε ὅμως ἄλλες σπουδαῖες ἀρετὲς. Ἦξερε νὰ γίνεται φίλος μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καί νὰ παραμένει. Αποφεύγοντας τὶς ἀδέξιες συγκρούσεις που δημιουργεῖ τὸ Εγὼ γιὰ τὴν επικράτησή του.

Κάποιο βρῶδυ μπήκε στο μαγαζὶ ἑνὸς φίλου, ρωμῶς.

—Ἀπόψε τὸ βράδυ, Στρατῆ, σε περιμένω σπιτί. Κάτι γιορτάζω!

Ὁ Στρατῆς ἔμεινε ἀφωνος. Δὲν θάτανε πρώτη φορὰ νὰ τον επισκεφτεῖ. Ἀλλὰ ἡ ξαφνικὴ καὶ ἐπίμονη πρόσκληση σχεδὸν τον τρόμαξε.

Ὁ ἄλλος τὸ κατάλαβε. Θέλησε νὰ τον βγάλει ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο. Του ἐξήγησε. Εἶχε ἔλθει ἡ ἀδελφή του

ἀπὸ τὴ Ρόδο μ' ἕνα σωρὸ γλυκὰ τῆς πατρίδας. Μέχρι καὶ μουστοκούλουρα εἶχε φέρει. Θὰ διασκεδάζανε πέρα γιὰ πέρα ἐλληνικά. Γιορτάζοντας τὸν ἐρχομὸ τῆς.

Ὁ Στρατῆς ἔκανε λίγο τὰ «τάχα του». Ἀλλὰ τελικὰ δέχτηκε. Σαν θυμήθηκε, πάνω στο μπουφέ του φίλου του, τὴ φωτογραφία ἐνὸς κοριτσιοῦ με μακριὰ χρυσαφένια μαλλιά. Ἄραγε θάταν ἐκείνη; Δὲν λαβεύτηκε.

Ἡ Μάρθα, ἡ ἀδελφή του φίλου του, εἶχε τὰ μακριὰ χρυσαφένια μαλλιά τοῦ κοριτσιοῦ τῆς φωτογραφίας. Καί δὲν ἄργησε νὰ γίνει γυναίκα του.

Τώρα πια ὁ Στρατῆς δὲν βιάζετο μόνος στὴ ζωὴ. Ὅσο γιὰ τὸ μαγαζὶ, πήρε καταδικὸ του ἕνα μεγαλύτερο, ἐνὸς πῆρε 3—4 κορίτσια στο σερβίρισμα.

Εκεῖνος κράτησε προσωπικὰ τὴν ἐπίβλεψη καὶ τὸ ταμειό. Ἡ Μάρθα τον βοηθοῦσε με χαρὰ. Μέχρι που ἦλθαν στὸν κόσμο τὰ παιδιὰ, ἕνα αγόρι κι ἕνα κορίτσι, κι ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀφιερῶναι ὀλοκληρωτικά.

Ἡ ζωὴ κυλοῦσε ομαλὰ με τὶς μικροχαρὲς καὶ τὶς μικροαγωνίες τῆς. Ὁ Στρατῆς ἔδειχνε νὰ τὴν ἀπολαμβάνει. Ὅμως κάπου μέσα του ἔκρυβε τὸ σαράκι. Ἐνα κοῦρὸ, γιὰ τὴ μάνα που θρῖσκότανε μακριὰ, που πάλευε κάποια ἀγὸνα χωρσαφάκια ὀλομόναχη καὶ μπαίλντισμένη.

Τὴν εἶχε ἀφίσει τότε γερὴ καὶ δυνατὴ. Ν' ἀτενίζει τὸ μέλλον με χαμόγελο. «Πῆγαινε στο καλὸ!», τοῦχε πεί. «Μὰ νὰ γράφεις συχνὰ καὶ νὰ θυμάσαι!» Μαζὶ με τὰ λιγοστὰ μπαγκάζια του πήρε καὶ τὶς ὀρθήνειες τῆς. «Νὰ γράφεις συχνὰ καὶ νὰ θυμάσαι!»...

—Γιὰτί δὲν τὴ φέρνεις νὰ ζήσει κοντὰ μας; Του πρότεινε κάποτε ἡ Μάρθα. Τώρα τὰ παιδιὰ μεγαλώσανε. Σε λίγο θὰ μποῦνε στο Πανεπιστήμιο. Ἐχομε κήπους κι ἐδῶ. Με φρούτα καὶ λαχανικά. Θὰ τῆς ἀρέσει.

Τῆς τόγραψε χωρὶς περιστροφές. «Σε θέλω κοντὰ μας. Γιὰ ὅσο μπορεῖς ἢ καὶ γιὰ πάντα!».

Στὴν ἀρχή, ἡ ἀπάντηση ἦταν μιὰ ἀπόλυτη ἀρνήση. Ἀργότερα ἕνα «Μπορεῖ». Σε κάποιο γράμμα τῆς ἀπὸ τὰ στερνὰ του ἐξιστοροῦσε προβλήματα υγείας. Ναί. Τώρα δεχότανε. Μα ἔπρεπε κάποιος νὰ

τη συνοδεύσει. Χωρίς ξένη γλώσσα, θα χανότανε μέσα στα μεγάλα αεροδρόμια του κόσμου.

Ο Στρατής το σκέφθηκε και το ξανοσκέφτηκε.

—Ξέρεις, Μάρθα, είπε μιά μέρα στη γυναίκα του, δεν πάμε ένα ταξίδι στην Ελλάδα κι επιστρέφοντας να πάρουμε μαζί και τη μητέρα; Έτσι θα ξαναδούμε την πατρίδα. Βούρκωσαν τα μάτια του σαν είπε «πατρίδα».

—Θα πάμε και στη Ρόδο, στους δικούς μου!

—Γιατί όχι; Τώρα πιά το μπορούμε. Έρριξε τη ματιά του στον καθρέφτη. «Με τι τμήμα!» σκέφτηκε βλέποντας τις άσπρες τρίχες των μαλλιών. Τώρα πιά, γιατί όχι;

Το μαγαζί θα το φρόντιζε ο γιουός, τώρα που είχε και διακοπές. Δυό μήνες αρκούσανε. Έγτερα τα παιδιά επιβάλλεται κάπου-κάπου να μένουνε και λίγο μόνα.

✽

Και να η Αγία Πελαγία! Ίδισ αγκαλιά μητρική τους καλοδεχότανε. Άγρια ίσως μα και τόσο δική. Η Μάρθα στην αρχή τη φοδθήθηκε, μα σύντομα ξαναβρήκε την αισιοδοξία της. Η μάνα, όμως, πού είναι; Δεν φαινόταν πουθενά! Έτσι μπήκανε σ' ένα ταξί και ξεκινήσανε αμέσως για το πατρικό.

Σαν φθάσανε, τους υποδέχτηκε η θεία Κατερίνα. Αγκαλιές, φιλιιά, συγκινήσεις...

—Η μάνα; της όρμησε ο Στρατής. Που βρίσκεται η μάνα;

—Θα τη δήτε σε λίγο! Ευτυχώς τίποτα το σοβαρό!

Πριν δυό μέρες το μουλάρι την πέταξε κατά γής. Η κακιά ώρα. Μερικά σπασίματα. Τώρα βρίσκονταν στο Νοσοκομείο.

Το ταξί είχε φύγει μα βρέθηκε ένας συγχωριανός με αυτοκίνητο που δέχτηκε να τους πεταχτεί μέχρι τον Ποταμό. Μπήκανε με τη ψυχή στο στόμα.

Ένα κουβαράκι μέσα στα κάτασπρα σεντόνια γιομάτο επιδέσμους και δάκρυα η μάνα. Η νύφη της φίλησε το χέρι.

—Σε περιμένα! τούπε. Μα άργησες!

—Έρθα να σε πάρω! Έχω δυό μήνες καιρό! Θα γίνεις καλά. Θα σε περιμένω.

—Θα πάμε λίγο και στη Ρόδο! Συμπλήρωσε η Μάρθα. Υπομονή, μητέρα!

Ο Στρατής έμεινε πάνω από μήνα στο νησί του. Έγτερα ήρθανε για λίγο στη Ρόδο. Ξαναγυρίσανε. Μα η μάνα δεν μπορούσε να ξεφύγει από τους γιατρούς. Δεν ήταν μόνο τα σπασίματα. Τί βασάνιζε και τό ζάχαρο από χρόνια. Η κατάκλιση πάλι της είχε δημιουργήσει νέα προβλήματα. Όλα πηγαινανε στραβά.

Στην Αυστραλία, άλλες αναποδιές. Τους ζητούσε για έλεγχο η Εφορία. Το αυτοκίνητο χρειαζότανε επισκευή. Μ' άλλα λόγια έπρεπε σύντομα να επιστρέψουν.

Έτσι, εκείνο τ' απόγευμα τόπε της γριάς καθαρά:

—Θα φύγω, μάνα! Οι μέρες περάσανε. Έρθα να σε πάρω, το ξέρεις. Όμως για τώρα, δεν γίνεται. Επιβάλλεται πρώτα να δυναμώσεις. Θα σ' αφήσω, λοιπόν, στα χέρια της θεία-Κατερίνας. Δούλεψα τριάντα χρόνια σκληρά, δεν μπορώ τώρα να τα διαγράψω. Με χρειάζονται και τα παιδιά μου. Πρέπει να φύγω...

Είδε μόνο το δάκρυ της. Να εγκαταλείπει τα μάγουλα. Να στάζει στα σεντόνια. Ένα δάκρυ θλίψης, μοναξιάς αλλά και κατανόησης.

Η Μάρθα της φίλησε πάλι το χέρι δακρύνοντας. Ήταν σίγουρη ότι δεν θα την ξαναβλέπανε. Αλλά τι μπορούσε να κάνει; Η ζωή έχει το δικό της ρυθμό.

Καθώς το πλοίο της γραμμής ξεμάκρυνε, δυό ζευγάρια μάτια προσπαθούσανε αυτό τ' απόμακρο νησί να το τραβήξουνε, θαρρείς, μαζί τους. Να το σύρουνε σε μίαν άλλη πατρίδα. Μα δεν γινότανε.

✽

Σε πέντε περίπου μήνες, ένα γράμμα από τη θεία Κατερίνα εξηγούσε το περιστατικό. Η μάνα είχε κλείσει τα μάτια της ειρηνικά, εκεί στο Νοσοκομείο. Ευχαριστημένη, που ξανάειδε το γιουό της. Κι όχι «ρεμάλι» μα «αποκατεστημένο».

Από τι πέθανε; Θρόμβωση, ζάχαρο, γεράματα, μοναξιά... Τι ωφελεί να ρωτάς;

Το σπίτι, τόχε διπλοκλειδώσει, με τα έχει του. Θάπρεπε, βέβαια, κάποτε να το επισκευάσουν. Όλοι τώρα επισκευάζουνε τα σπίτια τους στο Τσιρίγο. Τα κεραμίδια μάζουνε το χειμώνα αλλά θ' αντέξουνε λίγα χρόνια. Σίγουρα, θ' αντέξουνε...

Ἡ φωτογραφία ὡς τέχνη

Εἰς τὰς 5 Δεκεμβρίου, ὁ Γιώργος Κουραμπανιάς, ἔδωσε στήν αἴθουσα ἐκδηλώσεων τοῦ Τριφυλλεῖου Ἰδρυματός, μία διάλεξη μετ' ἐν ἐπικεφαλῇ θέμα, συναρπάζουσα κυριολεκτικῶς τὸ πολυπληθές του ἀκροατήριον.

Τὰ «Πνευματικά Κύθηρα», πιστεύοντας ὅτι παρόμοιαι ὁμιλίαι πρέπει νὰ γίνονται κτήματι τοῦ εὐρυτέρου κοινοῦ, ὕστερα ἀπὸ εὐγενῆ παραχώρησιν τοῦ ὁμιλητοῦ, δημοσιεύουν σήμερον τὸ πρῶτον μέρος τῆς διαλέξεώς του, εὐχαριστῶντας τον συγχρόνως γιὰ τὴν προσφοράν του εἰς τὸ σύγχρονον Κυθηραϊκὸ πνεῦμα.

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Δεν θάταν υπερβολὴ νὰ ονομάσωμε τὴν ἐποχὴ μας, ἐποχὴ τῆς εἰκόνας. Εἰκόνα στήν ἐφημερίδα, στο περιοδικό, στο βιβλίον. Εἰκόνα στήν τηλεόρασι, στον κινηματογράφον, στή φωτογραφίαν. Εἰκόνα ἀπὸ τὸ διάστημα, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς θάλασσης, ἀπὸ τὸ μικρόκοσμον τῆς ἐνὸργανης καὶ ἀνόργανης ὕλης. Εἰκόνα με φῶς τεχνητό, με φῶς φυσικόν, ἀκόμα καὶ χωρὶς φῶς, με τὴν βοήθειαν τῆς υπέρυθρης ἀκτινοβολίας.

Για τὸ μέγιστον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ἡ εἰκόνα ἀποτελεῖ τὸ πρωταρχικόν, ἀν ὅχι τὸ μοναδικόν, μέσον μορφώσεως, μαθήσεως, δημιουργίας συγκινήσεων καὶ γενικῶν διευρύνσεως τῆς ἐμπειρίας τους. Κι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ βασικώτερη, ἴσως, λειτουργίαν τῆς εἰκόνας.

Σπουδαῖος, ὅμως, εἶναι καὶ ὁ κοινωνικὸς ρόλος τῆς εἰκόνας. Ὅχι μόνον σα μέσον δημιουργίας ντοκουμέντων, σα μέσον αποτυπώσεων καὶ συγκρατήσεως τοπίων, ἔργων, σκηνῶν, μορφῶν, μα κυρίως ὡς κοινὸν μέσον ἐκφράσεως, ὡς μίαν κοινὴν γλῶσσαν, τῆς ἐσπεράντου τοῦ φωτός, ὡς εἶπε ὁ ντε Μαρῆ, που υπερνικῶν τὰ καθαυτοῦ γλωσσικὰ φράγματα καὶ τὰς ἄλλας διαφορὰς καὶ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους σ' ἓνα κοινὸν τρόπο συνεννοήσεως καὶ ἐκφράσεως.

Ἀκόμα, συζητήσιμο, εἶναι ἀν θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ σημερινὴ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδος χωρὶς τὴν εἰκόνα. Εἰκόνα ἀπὸ τὸ τηλεσκόπιον, ἀπὸ τὸ μικροσκόπιον, ἀπὸ τὸ φασματοσκόπιον. Εἰκόνα με ραντάρ, με ἀκτίνες Χ, με υπέρυθρη ἀκτινοβολία. Εἰκόνας γιγαντιαίων ουρανίων σωμάτων που βρίσκονται δισεκατομμύρια ἔτη φωτός μακριὰ μας καὶ ἀκόμα φυσικῶν φαινομένων καὶ γεγονότων που διαρκοῦν δισεκατομμυριοστὰ του δευτερολέπτου καὶ ἐκτυλίσσονται ἀνάμεσα σε σωματίδια ἀπειρελάχιστης μάζας.

Ἀδιανόητη εἶναι ἴσως καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς οικονομικῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνας. Για νὰ περιοριστοῦμε μόνον στή φωτογραφίαν, υπολογίζεται ὅτι υ-

πάρχουν σήμερον στο κόσμον 1,5 δισεκ. φωτογραφικὲς μηχανές. Ἀκόμα, ὅτι τυπώνονται περίπου 300 δισεκ. φωτογραφίαι τὸ χρόνον που κοστίζουν συνολικὰ γύρω στα 100 δισεκ. δολλάρια. Προσθέσετε σ' αὐτὸ τὸ κόστος των φωτογραφικῶν μηχανῶν, ἐξαρτημάτων κλπ. καὶ θὰ καταλήξετε σε ἰλιγγιώδη ποσά. Εξ ἄλλου, ἓνας πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων ἀσχολεῖται επαγγελματικὰ με τὴν εἰκόνα.

Τέλος, πολὺ σπουδαῖος εἶναι καὶ ὁ ψυχολογικὸς ρόλος τῆς εἰκόνας. Ὅπως εἶναι γνωστόν, ἡ φωτογραφία καὶ ὁ κινηματογράφος ἀποτελοῦν χόμπυ με εκατομμύρια φανατικοὺς πιστοὺς. Κι εἶναι γνωστὴ ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ χόμπυ γενικὰ στήν ψυχολογικὴ ἰσορροπία τοῦ σύγχρονου ἀτόμου. Καὶ γενικώτερα, ὅμως, ἀκόμα καὶ στους μὴ πιστοὺς, ἐπιδρᾷ εὐεργετικὰ ἡ εἰκόνα. Ὅπως πιστεῖται ἡ σύγχρονη ψυχολογία, ἡ ἐντρυφήσις μας σε σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητα ἀπεικονίσεις τοπίων, σκηνῶν, μορφῶν μειώνει τὴν ἐντάσι που δημιουργεῖ στο νευρικόν μας σύστημα ἡ τεραστία σε ὄγκον καὶ ταχύτητα μεταβολῆς υλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἰδεῶν που χαρακτηρίζεται τὴν ἐποχὴν μας, μειώνει τὸ ἀγχος που μας γεννά ἡ ἐντάσις αὐτὴ, δημιουργεῖ στεγανὰ μηδενικῶν σχεδόν μεταβολῶν που ἐπενεργοῦν σα φίλτρα καὶ ομαλοποιοῦν τὴν ἐντονὴ ψυχολογικὴ ταλάντευσι τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Ἐποχὴ τῆς εἰκόνας λοιπόν, ἡ ἐποχὴ μας. Ὅχι μόνον λόγω τῆς τεραστίας ποσότητος εἰκόνων που τὴν κατακλύζει, ἀλλὰ, κυρίως, λόγω τοῦ σπουδαίου ρόλου που διαδραματίζει ἡ εἰκόνα στήν σύγχρονον κοινωνίαν.

Ἐποχὴ τῆς εἰκόνας. Καὶ κατ' ἐπέκτασι, ἐποχὴ τῆς φωτογραφίας. Πρῶτα γιατί καὶ ἡ δημοφιλέστατη ἀκόμα, κινούμενη εἰκόνα, ἡ τηλεόρασις καὶ ὁ κινηματογράφος, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ: ἐπιτυχημένα παιδιὰ τῆς φωτογραφίας. Κι ἀκόμα, γιατί τὰ 8)10 τῆς εἰκόνας που παράγεται καὶ κυκλοφορεῖ σήμερον εἶναι φωτογραφία. Ἀπὸ τὴν ἀποψὶ αὐτὴ δὲν θάταν μάλιστα τολμηρὸν νὰ πούμε ὅτι ἡ εφεύρεσις τῆς φωτογραφίας εἶναι ἐξ ἴσου, ἀν ὅχι περισσότερον, σπουδαία ἀπὸ τὴν εφεύρεσι τῆς τυπογραφίας.

Προφανῶς, λοιπόν, καὶ ἀναμφισβήτητη εἶναι ἡ σπουδαιότης τῆς φωτογραφίας. Ἐκεῖνο που θὰ μας ἀπασχολήσῃ στή συνέχεια εἶναι ἀν, πέρα ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἀποτελεῖ ἡ φωτογραφία καὶ μίαν μορφὴ τέχνης.

— Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὑπάρχει μίαν ἀπλὴν καὶ προχειρῆ ἀπάντησι, που πρέπει νὰ συνοψισθῇ ὡς ἐξῆς: Ὅταν ἓνα κίνημα, ἓνα κανάτι, ἓνα κτίριον, μίαν ζωγραφίαν γίνεται ἀποδεκτὸν ὅτι μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ ἔργον τέχνης, γιατί δὲν μπορεῖ μίαν φωτογραφίαν; Ὅταν τὸ ἴδιον τὸ παιδί τῆς φωτογραφίας, ὁ κινη-

ματογράφος, θεωρείται ανεπιφύλακτα ότι αποτελεί μορφή τέχνης και μάλιστα είναι καταχωρημένο στο μητρώο των μορφών τέχνης με ειδικό αύξοντα αριθμό, η εβδόμη τέχνη, γιατί ο δημιουργός, η μάννα, η φωτογραφία δεν αποτελεί μορφή τέχνης; Όταν με μάρμαρο, πηλό, μπογιές και ειδών-ειδών εργαλεία, σμίλες, σφυριά, πινέλα κλπ. δεχόμαστε ότι μπορούμε να κάνουμε τέχνη, γιατί δεν μπορούμε με τη φωτογραφική μηχανή και το φως; Όταν πέρα και πάνω από όλα αυτά, μιιά φωτογραφία μας δημιουργεί αισθητική συγκίνηση, γιατί αυτό, κατ'εξίρεση, δεν πρέπει να αποτελεί τέχνη;

Και από τη πρόχειρη αυτή ακόμα εξέταση του θέματος προκύπτει λοιπόν, ότι η φωτογραφία αποτελεί μιιά μορφή τέχνης. Και μάλιστα τη πιό λαϊκή, τη πιό διαδεδομένη, τη πιό αυθεντική, που προάγει περισσότερο από κάθε άλλη την αισθητική καλλιέργεια της μεγάλης μάζας των ανθρώπων. Με εκατομμύρια φανατικούς πιστούς κι εκατομμύρια δημιουργήματα κάθε χρόνο. Θα μου πείτε ότι όλες οι φωτογραφίες δεν είναι έργα τέχνης. Βεβαίως. Μα ούτε και όλοι οι ζωγραφικοί πίνακες, τὰ ποιήματα, τα αγάλματα κλπ. είναι. Η φωτογραφία αποτελεί, αναμφίβολα ένα μέσο εκφράσεως, όπως η ζωγραφική, η γλυπτική, κλπ., μιιά γλώσσα. Και με μιιά γλώσσα μπορούμε να κάνουμε διάφορα πράγματα. Να κάνουμε κουτσομπολιό. Να κουβεντιάσουμε σοβαρά. Ή να κάνουμε ποιήσι. Το ίδιο και με τη φωτογραφία. Κουτσομπολιό, είναι η αναμνηστική φωτογραφία. Κουβεντιάζουμε σοβαρά με τη φωτογραφία, όταν την χρησιμοποιούμε σαν ντοκουμέντο ή για επιστημονική έρευνα. Και κάνουμε ποιήσι, με την καλλιτεχνική, ας πούμε, φωτογραφία.

Οι περισσότεροι ερασιτέχνες, κάνουν κουτσομπολιό. Απαθανατίζουν τοπία, σκηνές, πρόσωπα. Για να τα θυμούνται ή να τα δείξουν. Και με τη στοιχειώδη αυτή λειτουργία η φωτογραφία είναι, όπως είπαμε, θαυμαστή. Μερικοί όμως, πάνε πιό πέρα. Προσπαθούν με τη μηχανή τους να σχολιάσουν την πραγματικότητα, να αποδώσουν μιιά έννοια ή ένα συναίσθημα, να εκφράσουν τον εαυτό τους. Από τη στιγμή αυτή αρχίζει η γέννησις της τέχνης. Όπως και στις άλλες μορφές τέχνης έτσι κι εδώ, αναντικατάστατο και ουσιώδες στοιχείο του έργου τέχνης είναι ο άνθρωπος - δημιουργός. Ένα ηλιοβασίλεμα από το Κάστρο ή την Αγία Ελέσσα ή μιιά ανατολή από την Αγία Μόνη μπορεί να είναι ωραιότερα από τον ωραιότερο ζωγραφικό πίνακα. Δεν είναι όμως έργα τέχνης. Και δεν είναι, γιατί λείπει ο άνθρωπος - δημιουργός. Και στη φωτογραφία, λοιπόν, σημασία και σπουδαιότητα έχει όχι τόσο η φωτογραφική μηχανή, αλλά ο άνθρωπος που βρίσκεται πίσω από τη μηχανή.

Αυτή ήταν μιιά πρόχειρη προσέγγισις του θέματος. Δια της εις άτοπον απαγωγής όπως θάλεγε ένας μαθηματικός. Η άμεση, αντικειμενική εξέτασις του ζητήματος παρουσιάζει δυσκολίες. Κυρίως, λόγω του ότι δεν μπορούμε να ορίσουμε τι είναι τέχνη, ώστε να μπορούμε να αποδείξουμε ότι η φωτογραφία αποτελεί μιιά μορφή τέχνης. Και δεν μπορούμε να ορίσουμε, επιστημονικά ας πούμε, τι είναι

τέχνη, γιατί, η αισθητική, ο κλάδος της γνώσεως που ασχολείται με τη μελέτη του ωραίου, αποτελεί ακόμα εξειδικευμένο κλάδο της φιλοσοφίας και δεν έχει αναδειχθή σε αυτοτελή επιστήμη. Ο τελευταίος εξειδικευμένος κλάδος που ξέκοψε πρόσφατα από τη φιλοσοφία και έγινε επιστήμη είναι η ψυχολογία. Η αισθητική δεν έχει συγκροτηθεί ακόμα σε επιστήμη.

Δεν έχουμε λοιπόν γενικά αποδεκτό ορισμό για τη τέχνη. Ή μάλλον έχουμε πολλές αντισυγκρουόμενες θεωρίες: «Τέχνη είναι η πιστή αναπαράστασις της πραγματικότητας». Είναι η παλιότερη θεωρία που ίσχυσε μέχρι το 17ο αιώνα. Θεωρητικός θεμελιωτής της είναι ο Πλάτωνας και ένας από τούς τελευταίους θερμούς υποστηρικτές της ο Ζολά. Η «τέχνη είναι η έκφρασις ενός αισθήματος ή η παροχή συγκινήσεως, με κάποιο μέσο και αποκλειστικά αυτό». Πρόκειται για το δόγμα «η τέχνη για τη τέχνη». Ή «η τέχνη πρέπει να υπηρετεί κάποιο σκοπό». Συνήθως, την οποιαδήποτε αντίληψι του καλλιτέχνη για ηθική, με την ευρεία έννοια του όρου. Πρόκειται για τη «στοατευμένη τέχνη» και ούτω καθ'εξής.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η βιοψυχολογική θεωρία της τέχνης, από την εξής άποψι: Το έργο τέχνης αποτελεί σέ τελευταία ανάλυσι ένα είδος αντιδράσεων του καλλιτέχνη στις εικόνες της πραγματικότητας που σχηματίζει. Αποτελεί, άρα, μιιά μορφή συμπεριφοράς, γιατί η βιολογία ορίζει τη συμπεριφορά γενικά σαν την αντίδρασι ενός ζωντανού οργανισμού στα ερεθίσματα που δέχεται. Σα συμπεριφορά, τώρα, η τέχνη, φανερό είναι, ότι στη γένεσί της θα αφορούσε αποκλειστικά στο εναγώνιο, καυτό πρόβλημα που αντιμετώπιζε ο άνθρωπος στην επιβίωσί του.

Πράγματι, όταν ο πρωτόγονος άνθρωπος εξωγράφει στη σπηλιά, δεν έκανε τέχνη. Δίδασκε τους θεατές του πως θα κυνηγούν, θα ψαρεύουν κλπ. σωστά και αποδοτικά, για να εξασφαλίσουν την επιβίωσι των ίδιων και της φυλής. Κι αργότερα έκανε, ζωγραφίζοντας, ομοιοπαθητική μαγεία, που κι αυτή πίστευε πως του εξασφάλιζε την επιβίωσι. Όταν οι νέοι χόρευαν εκστασιασμένοι γύρω στη φωτιά, επίσης δεν έκαναν τέχνη. Προπαρσασκευάζονταν οι ίδιοι και προετοίμαζαν και τους άλλους για πόλεμο κι αγώνες.

Οι ρίζες λοιπόν της τέχνης βρίσκονται αναμφίβολα στη πάλη του πρωτόγονου ανθρώπου για επιβίωσι. Με το καιρό όμως κι ενώ η μάχη της επιβιώσεως κερδιζόταν όλο και πιό αποφασιστικά, η τέχνη αποτέλεσε αυτόνομο φαινόμενο, όπως και πολλές άλλες εκδηλώσεις. Απέκτησε αυτοτελή ύπoστασι και εξελίχθηκε αυτοδύναμα.

Φανερό όμως είναι, ότι είναι πρακτικά αδύνατο να μπορέσουμε να καταλάβουμε και να μελετήσουμε συστηματικά το αυτοτελές φαινόμενο που λέγεται τέχνη, αν αγνοούμε τις ρίζες του και τη βασική του λειτουργία.

Αυτή ακριβώς την σοβαρή ανάγκη καλύπτει η θεωρία που ανέφερα. Δεν λύνει το πρόβλημα της κατανοήσεως της Τέχνης, εξασφαλίζει όμως, τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη σωστή επίλυσί του, κι ασφαλώς θ' αποτελέσει το πρώτο κεφάλαιο της επιστήμης της αισθητικής που σύντομα θα δη-

μιουργηθή. Βγάζει τη τέχνη από την περιοχή της άκρατης υποκειμενικότητας, αιτιολογεί δηλ. βασικά «γιατί» κάτι είναι ωραίο, και την υπαγάγει σε μία επιστημονική θεωρία, που βασίζεται σε τρεις ανεγνωρισμένες επιστήμες, τη Φυσική, τη Βιολογία και τη Ψυχολογία, και που, υπόκειται ακόμα και σε εργαστηριακό έλεγχο.

Εκείνο που θέλω να τονίσω εμφαντικά είναι ότι, όσο κι αν η θεωρία αυτή υπαγάγει την τέχνη στην επιστημονική έρευνα και δεοντολογία, δεν αφαιρεί τίποτα από τη μαγεία της, από τη γοητεία της αισθητικής απολαύσεως, που μας δημιουργεί. Όπως η παραδοχή του αναντίρρητου επιστημονικού γεγονότος, ότι το συναίσθημα του ήχου μας γεννιέται από τη μηχανική κίνηση της μεμβράνης του αυτιού μας και το αίσθημα της οσμής από τον υμένα της μύτης μας, σε τίποτα απολύτως δεν μειώνουν τη γοητεία που νοιώθουμε ακούγοντας μία συμφωνική ορχήστρα ή μυρίζοντας ένα τριαντάφυλλο, έτσι και η αντικειμενική γνώσις της κατάρτησης και του βασικού μηχανισμού της τέχνης, δεν αφαιρεί τίποτα από τη γοητεία που ασκεί πάνω μας η ίδια η τέχνη. Αντίθετα μας κάνει ικανούς να την νοιώσουμε και να την αισθανθούμε πληρέστερα κι εντονότερα. Η γοητεία αυτή αποτελεί όπως είπαμε ένα ξεχωριστό φαινόμενο που έχει τους δικούς του κανόνες και δεν μπορεί να εξηγηθή πλήρως με τα μέχρι σήμερα γνωστά.

Μπαίνω στο πειρασμό ν' αναφέρω ωρισμένες βασικές έννοιες από τη θεωρία αυτή και λόγω της σπουδαιότητάς της, αλλά και γιατί ιδιαίτερα καταξιώνει τη φωτογραφία σε τέχνη κι εξηγεί ικανοποιητικά τη βασική λειτουργία της.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η εικόνα της πραγματικότητας που σχηματίζει ένας ζωντανός οργανισμός γενικά είναι τελείως υποκειμενική και άσχετη, με την αντικειμενικά υφισταμένη πραγματικότητα. Είναι δε αυτή η υποκειμενική πραγματικότητα δημιουργημά, αφ' ενός του νευρικού συστήματός του, όπως διεμορφώθη στον αγώνα επιβιώσεως του είδους στο οποίο ανήκει ο οργανισμός και από την κληρονομικότητα, και αφ' ετέρου της εμπειρίας που απέκτησε ο οργανισμός κατά τη διάρκεια της ζωής του.

Με απλά λόγια αυτό σημαίνει ότι η εικόνα της πραγματικότητας που σχηματίζει ένας άνθρωπος είναι τελείως διαφορετική από την εικόνα της πραγματικότητας που σχηματίζει ένας βάρσος ή ένας σκύλος. Κι ακόμα, ότι η πραγματικότητα είναι, σε μικρότερο βαθμό, διαφορετική για τους διάφορους ανθρώπους, τους διάφορους βατράχους, σκύλους κλπ.

Αυτό δεν είναι δύσκολο να το κατανοήσουμε: Ξέρουμε π.χ. πως ο βάρσος βλέπει τα πάντα σε αποχρώσεις του γκρι. Έχει ασπρόμαυρο φιλμ στον εγκέφαλό του! Δεν αισθάνεται οσμές, γεύσεις κλπ. Ξέρουμε ακόμα ότι για το σκύλο το σύμπαν είναι κυρίως ένα σύμπαν οσμών, κλπ. Αντίθετα, ο άνθρωπος διακρίνει χρώματα, οσμές, γεύσεις κλπ. Άρα, πράγματι κάθε είδος σχηματίζει μία διαφορετική εικόνα για τη πραγματικότητα. Κατά τη θεωρία, αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι, η απλοϊκή εικόνα του σύμπαντος που σχηματίζει ο βάρσος, επέτρεπε την επιβίωσι του είδους του, ενώ αντί-

θετα ήταν τελείως ανεπαρκής για να εξασφαλίσω την επιβίωσι του πολυσύνθετου ανθρώπου στο εξαιρετικά εχθρικό περιβάλλον που τον τριγύριζε. Έτσι, ο άνθρωπος έφτασε να ξεχωρίση χρώματα, γεύσεις, οσμές κλπ. Όχι, γιατί αυτό είχαν φυσική υπόστασι και έννοια, αλλά αποκλειστικά γιατί τα βιώματα αυτά του επέτρεπαν να επιβιώση. Πράγματι, η φύσις ξέρει για χημικές ενώσεις και για ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία με διάφορες συχνότητες. Δεν ξέρει όμως τίποτα για το ότι ωρισμένες χημικές ενώσεις έχουν γεύσι, οσμή κλπ. Ούτε για το ότι ωρισμένες συχνότητες ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας έχουν κάποιο χαρακτηριστικό χρώμα. Το ότι το ανθρώπινο νευρικό σύστημα απέδωσε οσμές, γεύσεις, χρώματα κλπ. σε διάφορες φυσικές οντότητες αυτό δεν οφείλεται στο ότι τα βιώματα αυτά έχουν φυσική υπόστασι, αλλά αποκλειστικά και μόνο στο ότι με το τρόπο αυτό κατάφερε ο άνθρωπος να επιβιώση.

Εύκολα επίσης μπορούμε να κατανοήσωμε το ότι η πραγματικότητα είναι διαφορετική όχι μόνο για τα διάφορα είδη, αλλά και για τα μέλη κάθε είδους π.χ. για τους διάφορους ανθρώπους, βατράχους, σκύλους κλπ. κι ότι αυτό οφείλεται σε διαφορετική κληρονομικότητα, σε γενετυπικές διαφορές. Π.χ. ρωτήστε 5 ανθρώπους που είδαν μια σκηνή να σας περιγράψουν τι ακριβώς είδαν. Αποκλείεται να συμφωνήσουν μεταξύ τους. Γιατί εσημάτισαν υποκειμενικές και άρα διαφορετικές, εικόνες. Και είναι διαφορετικές οι εικόνες γιατί η κατασκευή τους είναι διαφορετική. Και είναι διαφορετική η κατασκευή τους, γιατί ο γενετυπός τους, η κληρονομικότητά τους είναι διαφορετική. Σκεφθήτε: δεν υπάρχουν δύο άνθρωποι με ίδια δακτυλικά αποτυπώματα. Πόσο μάλλον, με ίδια συγκρότησι. Ή δείξτε σε 5 ανθρώπους ένα χρώμα και ρωτήστε τους τι χρώμα είναι. Θα σας ορκισθούν με το ίδιο πάθος ο ένας ότι είναι μπλέ, ο άλλος θαλασσί, ο άλλος πετρώλ κλπ. Πολύ χειρότερα είναι τα πράγματα με τις οσμές, γεύσεις και αφές. Πρωτοδικά π.χ. απεφάσισα να πίνω σκέτο καφέ γιατί ήταν πολύ δύσκολο να συμφωνήσωμε, τότε ο καφές ήταν μέτριος ή με όλιγη!

Το χειρότερο, δε είναι, ότι είναι αδύνατο να αποδείξετε ποιός έχει δικιο γιατί, επειδή τα βιώματα αυτά δεν έχουν φυσική υπόστασι, δεν υπάρχει και επιστημονικός ορισμός τους. Λέμε λοιπόν ότι αυτό είναι γλυκό, γιατί, τελείως δημοκρατικά, οι περισσότεροι το θεωρούν χονδρικά έτσι. Η φύσις και η επιστήμη το αγνοούν παντελώς.

Τώρα, πάντα σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, το έργο τέχνης δεν αποτελεί ουσιαστικά παρά μία αντίδρασι ενός ζωντανού οργανισμού, του καλλιτέχνη, στην εικόνα ή τις εικόνες της πραγματικότητας που σχηματίζει, όπως ήδη αναφέραμε. Όπως όμως τώρα μόλις είπαμε, οι εικόνες που σχηματίζει ο καλλιτέχνης είναι υποκειμενικές. Κατά μείζονα δε λόγο είναι υποκειμενική η αντίδρασις του. Άρα, το έργο τέχνης είναι τελείως υποκειμενικό. Γι' αυτό, αναφαίρετο στοιχείο του έργου τέχνης είναι η υποκειμενικότητα. Κι' αυτό λέμε, ότι κάθε καλλιτέχνης έχει το δικό του στυλ. Γι' αυτό αν βάλετε 5 ζωγράφους ή φωτογράφους να σας απεικονίσουν ένα ηλιο-

βασίλεμα, κανένα έργο δε θα μοιάζει με το άλλο. Γιατί είναι υποκειμενικά δημιουργήματα. Όλα αυτά τα διετύπωσε εναργέστατα, πολύ πριν παρουσιασθή η θεωρία αυτή, ένας, όχι βιολόγος ή φυσικός, αλλά αισθητικός, ο Μπλοίηκ: «Βλέπω, είπε, όχι με τα μάτια μου, αλλά διά μέσου των ματιών μου. Βλέπω και δημιουργώ με τη προσωπικότητά μου, την εμπειρία μου, τις γεννητικές μου καταβολές, τή διάνοιά μου».

Το έργο τέχνης κρίνεται, τώρα, αν είναι ωραίο Δηλ. επιδρά σε νευρικά και γνωσιολογικά συστήματα παρόμοια με αυτά του καλλιτέχνη. Κατά τη θεωρία, το έργο τέχνης θεωρείται βασικά σαν ωραίο αν τα ερεθίσματα που προκαλεί στο κοινό νευρικό σύστημα και την γνωσιολογική δομή μας εναρμονίζονται με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες των συστημάτων αυτών.

Π.χ. ο κύκλος σα σχήμα δεν ταλαιπωρεί το νευρικό μου σύστημα. Ή ματιά μου ρέει πάνω στη καμπυλότητά του, χωρίς δυσκολίες. Ακριβώς για το λόγο αυτό, ο κύκλος μας δημιουργεί ένα συναί-

σθημα τελειότητας, πληρότητας. Αντίθετα το οξυγώνιο τρίγωνο ταλαιπωρεί τη ματιά μας με τις απότομες αλλαγές κατευθύνσεως καί, μαζί με το μάτι μας, ταλαιπωρεί και το νευρικό μας σύστημα. Μας δημιουργεί, για το λόγο αυτό, μια ανησυχία, ένα αίσθημα οξύτητας κ.ο.κ. Αν τώρα σε μια εικόνα με ήρεμο ειδυλλιακό θέμα περιλάβω ένα κόκκινο οξυγώνιο τρίγωνο, η μεγίστη πιθανότητα είναι ότι θ' ανατινάξη την ατμόσφαιρα και θα κάνη την εικόνα να μη μας αρέση πιά.

Από το γνωσιολογικό, τώρα τομέα. Ο σταυρός είναι ένα σχήμα. Για κάποιον αγριο της ζούγκλας, δε σημαίνει τίποτα. Για μας όμως είναι ένα σύμβολο μαρτυρίου και πάθους. Γιατί ανήκομε σ' ένα ωρισμένο γνωσιολογικό σύστημα.

Ξανατονίζω, πως αυτό αποτελεί τη βασική θεώρησι του θέματος, το υλικό θεμέλιο της ομορφιάς. Η αισθητική απόλαυσις κτίζεται μεν πάνω στο θεμέλιο αυτό, έχει όμως τους δικούς της όρους δομείσεως.

(Συνέχεια εις το προσεχές)

Καγάλι '82

Τρομάζω τήν αναπνοή μου.
Καί τόν άγέρα πού φυσά.
Τίς ώρες πού μάς χωρίζουν.
Πού χωρεί τόση άλμύρα
σ' ένα ούρανό θραχνό;
Ή φωνή του δέν φτάνει: έδω.
Πού χωρεί τόση μοναξιά,
μέσα στό στόμα μου;
Τόσες καλησπέρες ανθρώπων
φθαρμένες άνεμίζουν
σαν έσάρπες στό μώλο
στά φθ:νοπω:νά άπογεύματα.
Καί γώ λυγίζω
σαν τήν άντένα στό μεσιανό κη:άρτι.
Τό γκρίζο τό γνωρίζω καλά.
Όλο καί πιό νωρίς
αύτες τίς μέρες
νυχ:ώνει.

ΝΙΤΣΑ ΦΡΙΑΙΓΚΟΥ

Αλεξάνδρεια

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΥΘΕΡΗ

Βρίσκομαι στην Αλεξάνδρεια τη πόλη με τη πολύ παλιά αλλά και τη πιό πρόσφατη σχέση με την Ελλάδα.

Ο πνευματικός όμως φάρος της Αλεξάνδρειας, ο ξακουστός, δυστυχώς από χρόνια τώρα είναι σθηστός, φοβάμαι για τους Έλληνες, έτσι για πάντα θα απομείνει.

Επηρεασμένος από το μεγάλο Καζαντζάκη ήθελα και εγώ ο φτωχός να τον μιμηθώ, να ζωντανέψω μέσα μου τη παλιά ιστορία του γένους, ν' αναστήσω όλους τους μεγάλους αρχίζοντας από το Μέγα Αλέξανδρο, τη Κλεοπάτρα και να καταλήξω στο σ π ί τ ι του Καβάφη.

Κούρτισα λοιπόν τη φαντασία μου, έδεσα καλά τα παπούτσια μου και χάθηκα μέσα στους καφαλισμένους από τη ζέστη δρόμους της ξακουστής πολιτείας. Σκέφτηκα όμως ότι καλά θα ήταν πρώτα ν' αρχίσω από το κοντινό μου περιβάλλον, το μακαρίτη τον πατέρα και το μπάρμπα μου, που έζησαν για ένα καιρό εδώ τα παλιά τα χρόνια, τότε που άνθιζαν ακόμα εδώ οι Έλληνες, πάνω στη κληρονομιά των αρχαίων προγόνων τους.

Είχα ακούσει απ' το πατέρα μου το μέρος που σύχναζε, ρώτησα και με πολύ κόπο, βρήκα επιτέλους τη γωνιά που υποτίθεται ότι έπινε το καφέ τους ο κύρης μου.

Άρχισε τότε η συγκίνηση, να και βλέπω ζωντανό το πατέρα μου. Βρε καλώς το γιό, πως έτσι στα παλιά μου τα λιμέρια; Να ήρθα να σε δω πατέρα, να σεριανίσω μαζί σου τη μεγάλη τούτη πολιτεία. Καλώς όρισε, μου λέει, κάθισε να σε κεράσω έναν αργιλέ. Όχι σε ευχαριστώ αφέντη μου ξέρεις τώρα εμείς στο θαυμαστό χρόνο του 1984 δε πίνουμε πια αργιλέ, αν έχεις καμιά κόκα τη πίνω.

Αλλά δε πειράζει όμως, κάτσε να σε χορτάσω μιάς και ξαναζωντανέψες, ποιός ξέρει αν θα ξαναζωντανέψεις.

Και άρχισα να κλαίω απ' τη χαρά μου, ξαφνικά όμως τρώγω μια σπρωξιά.

Έ Αφέντη τι κάνεις εκεί και κλαίς, άρρωστος είσαι; Πως έτσι μέρα μεσημέρι και σε πήραν τα δάκρυα καταμεσή του δρόμου;

Μόλις συνήλθα έψαξα να δω το κύρη μου, δυστυχώς είχε εξαφανιστεί. Δίπλα μου στεκόντουσαν μερικοί περίεργοι πλανόδιοι πωλητές που προσπα-

θούσαν με κάτι ανάκατα εγγλέζικο και Ελληνικά να μάθουν τι τέλος πάντων έπαθα και τόσο πολύ συγκινήθηκα κοιτάζοντας τα μισογκρεμισμένα ντουβάρια.

Εδώ είναι η παλιά Γαλλική αγορά; Τους ρώτώ. Όχι μου απαντούν. Αυτή βρίσκεται μισογκρεμισμένη παρακάτω. Μπα και πώς λοιπόν με έπιασε η συγκίνηση δώθε; Μάλιστα αντύμωσα και το πατέρα μου πριν από λίγο εδώ πέρα.

Σίγουρα οι περίεργοι δε κατάλαβαν τίποτα από τα μισόλογά μου και απομακρύνθηκαν κουνώντας «πονετικά» τα κεφάλια τους...

Εγώ όμως δε τα έβαλα κάτω. Συνέχισα το δρόμο μου έφυγα από τους βουερούς δρόμους των αυτοκινητών και του λεγομένου Ευρωπαϊκού πολιτισμού τις συνήθειες και χάθηκα μέσα στα στενοσόκακα της πόλης, γυρεύοντας πάντα μέσα στη μυστήρια Ανατολή τα χνόρια της φυλής μου.

Έτσι λοιπόν ξεχασμένος περιπλανώμενος δίχως πρόγραμμα, περπατητής, θαύμαζα τόν Ανατολίτικο τρόπο ζωής τούτων των δύστυχων ανθρώπων. Βέβαια αυτό το υποθέτω πως είναι δύστυχοι.

Βλέπω παραδείγματος χάρη ένα ράφτη με ένα σίδερο το οποίο πύρωνε πάνω σε μιά καυτή λαμαρίνα να προσπαθεί να κάνει τσάκιοση στο πανταλόνι που σιδέρωνε, πατώντας το γυμνό πόδι του πάνω στο σίδερο με δύναμη. Μεταξύ ποδιού και σιδέρου μεσολαβούσε κάποιο ξύλο βέβαια.

Ένας γέρος πιό πέρα έσπρωχνε κουτσένοντας ένα πέτρινο τροχό στους δρόμους κι ακόνιζε μαχαίρια, ψαλίδια... Έξω από το πεντακάβαρο —μέσα— τζαμί της φτωχογειτονιάς τα σκουπίδια είχαν σχηματίσει μικρά λοφάκια και πάνω τους έπεζαν κάτι παχουλά μικροσκοπικά κατσίκια με τα κατακίτρινα ξυπόλυτα παιδάκια.

Θαύμασα αυτά τα παιδιά «τους σιφούνους» έτσι που ελλίσοντο ανάμεσα στα τροχοφόρα τα ζώα και τους ανθρώπους καθώς κυνηγούσε το ένα το άλλο, ή όλα μαζί όταν τα κυνηγούσε κάποιος μεγαλύτερος «κηδεμόνας».

Εκτός από μένα κανείς δεν έδινε σημασία σε έναν πελώριο ηλικιωμένο άνδρα, ο οποίος προχωρούσε με αργά ανοιχτά βήματα φορώντας τις μισοτζάμες του καταμεσήμερο, κοιτώντας ψηλά το μισοφέγγαρο του τζαμιού. Σίγουρα θε: παρακαλούσε

τον Αλλάχ να τον λυπηθεί και να του βρει τα ρούχα που είχε χάσει.

Στις παλιές ευρωπαϊκές γειτονιές η κατάσταση ήταν τελείως διάφορη, και με τα δικά μας μέτρα πολύ καλύτερη. Όμως η αίγλη που γνώρισε πρωτινά τούτη η πολιτεία με το Ευρωπαϊκό και ειδικά το Ελληνικό χρώμα, σβήνει σιγά σιγά, μιά καινούργια ζωή κουβαλεί τώρα το μισοφέγγαρο από την Ανατολή, που την φροντίζει απλόχερα ο Νείλος από το νότο.

Μακαρίτη Καβάφη δίκαιο είχες που πέθανες νωρίς σαν προαισθάνθηκες το τέλος της Αλεξάνδρειας να φτάνει.

Έτσι με τέτοιο περιβάλλον η φαντασία μου ήταν αδύνατο άλλο να διεγερθεί. Μόλις και μετά βίας και χάρη της παρεξήγησης της τοπικής ανάστησα το πατέρα μου.

Όσο για το Μέγα Αλέξανδρο και τη Κλεοπάτρα, ουτε λόγος να γίνεται. Έτσι ανέβαλα για μια άλλη φορά το πείραμα.

Μιά Κυριακή πρωί λοιπόν λέω σήμερα ο Καβάφης θα βρίσκεται στο σπίτι, ας τον επισκεφθώ. Με χίλια δάσανα και με οδηγό βρήκα το δρόμο και το παλιό τριόροφο σπίτι όπου πέρασε τα τελευταία εικοσιπέντε χρόνια της ζωής του ο Καβάφης. Έτσι γράφει μιά μαρμάρινη πλάκα που έχουν κολλημένη πάνω στο τοίχο δίπλα στην είσοδο του σπιτιού.

Αν και το περιβάλλον δε βοηθούσε καθόλου, άρχισε σιγά σιγά να διεγείρεται ξανά η φαντασία μου.

Τίποτα το ειδικό ολόγυρα. Βουερά συννεφιά αυτοκινήτων, βρώμικοι δρόμοι, ασφυκτική η μυρωδιά του παστουρμά σου γέμιζε τα ρουβούνια και το νού.

Πως τα κατάφερε στ' αλήθεια ο μακαρίτης ο ποιητής δώθε και η κεφαλή του κατέβαζε τέτοια αριστουργήματα; Έτσι συνεπαρμένος λοιπόν με την έξαρση στον ανώτατο βαθμό λειτουργίας της — για ν' αποφύγω τα παράσιτα— περίμενα το Καβάφη να φανεί με το γνωστό κουστούμι και γραβάτα

του. Βέβαια μόνο από φωτογραφίες είχα γνωριμίες μαζί του. Όμως κανείς ούτε και περαστικός δε φαινόταν να του μοιάζει.

Μα να που τώρα κάποιος ρακέντιτος και αξύριστος φάνηκε να ξεχωρίζει στη πόρτα του σπιτιού. Μάλιστα μου φάνηκε σα να με καλεί να πλησιάσω.

Λέω αυτός εδώ θά είναι ο φτωχός. Έτσι θα έχει καταντήσει από την ανέχεια. Ποιός τώρα ασχολείται με τη ποίηση και τη φιλοσοφία. Προχώρησα λοιπόν με χαρά να χαιρετήσω το μεγάλο ποιητή. Μεγάλη μου τιμή σκέφτηκα να του σφίξω το χέρι που ήδη εκείνος άρχισε κιόλας να προτείνει.

Για δεξ που με γνώρισε, αν και χρόνια τώρα μακαρίτης με καλοσωρίζει στο γκρεμισμένο αρχοντικό του.

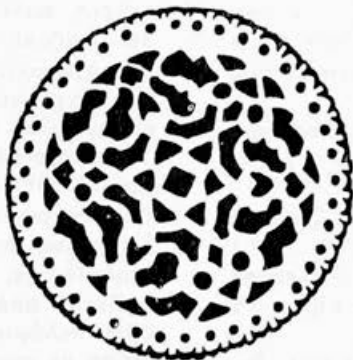
Σαν όμως πλησίασα περισσότερο ξαφνικά τον ακούω να μου φωνάζει επιταχτικά «μπαξίσι, μπαξίσι, Αφέντη», πάλι ξύπνησα απότομα όπως τις προάλλες με το πατέρα μου. Καθάρισε τώρα μπροστά μου ένας γλυδιασμένος ντόπιος με απλωμένο το χέρι να περιμένει φιλοδώρημα.

Έφυγα τρεχάτος προτού η πραγματικότητα γκρεμίσει ολότελα το όνειρο, ποιός ξέρει; μπορεί να ήταν κι ο Καβάφης μεταψυχωμένος σε αράπη, συνεχίζει να εξετάζει τον κόσμο από μιά χαμηλότερη σκοπιά, μιάς και τώρα όλα είναι τόσο πολύ επίγεια αφού στον ουρανό μονάχα οι πύραυλοι και τα αεροπλάνα σεριανίζουν...

Σα ξύπνησα καλά καλά ευχαρίστησα τη φαντασία μου γιατί έστω και για λίγο είχα συναντηθεί με τον μεγάλο ποιητή. Όσο για τον Μέγα Αλέξανδρο ήταν θράσος μου —ε δώ που τα λέμε— να θέλω να συναντήσω έτσι δα στα καλά καθούμενα, ένα τέτοιο γίγα της ιστορίας, ποιός; εγώ ένας ξυπόλητος κακομαθημένος ναυτικός και μάλιστα χωρίς να ξέρω καλά καλά ποιός είναι ..

Πάλι καλά που τη φωνάξω ακόμα Αλεξάνδρεια τούτη τη Πολιτεία και όχι «Ισκεντερία» όπως πολλοί δικοί μας τώρα τελευταία τη φωνάζουν.

15.10.84

Περί Ιωάννη Κατούνιου (συνέχεια)

Θεσσαλονίκη 15.12.84

Πρός
τὴν Διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ
«Τὰ Πνευματικὰ Κύθηρα»

Κύριε Διευθυντά,

Για να είμαι συνεπής στην υπόσχεσή μου, το σημείωμα αυτό αναφέρεται στους γνωστούς πνευματικούς παράγοντες που κατά καιρούς και κατά κάποιον τρόπο ασχολήθηκαν με τὸν Κυθηριό φιλόλογο τοῦ 19ου αἰώνα Ιωάννη Κατούνιο. Στο σύνολό τους, χωρίς σεβασμό και συνέπεια για την ιστορική πραγματικότητα, επεχείρησαν να τον οικειοποιηθούν και να τον κάμουν Βεροιώτη. Ο αναγνώστης αν θέλει να έχει μια πλήρη εικόνα αυτής τῆς ιστορίας, πρέπει να ανατρέξει στα προηγούμενα σημειώματα, πάνω σ' αυτό το θέμα, που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό «Τὰ Πνευματικὰ Κύθηρα» στα τεύχη αριθ. 1 και 7 και στο δημοσίευμα του κ. Ν. Αδάλογλου στο ίδιο περιοδικό εις το τεύχος αριθ. 2. Ο πλέον σημαντικός Κατουνιολόγος τῆς Βεροίας είναι ο κ. Γ. Χιονίδης, δικηγόρος και ιστορικός, ο οποίος μου έκαμε τη τιμή, με ένα δημοσίευσμά στο «Σύγγραμμα Περιοδικό» τῆς εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τόμος 22ος 1982 πρόσφατης έκδοσης ασχοληθεί μαζί μου. Στον κ. Χιονίδη θα επανέλθω με εἰδικό και λεπτομερές σημειώμά μου στη προσεχῆ έκδοση του ἑγκριτου περιοδικοῦ σας.

Ἡ στρατηγική τους για να σφετεριστὸν τον φιλόσοφο Ιωάννη Κατούνιο στηρίχθηκε στο γεγονός ὅτι κάποτε κατά την εφηβική του ηλικία είχε επισκεφθεῖ τὴ Βέροια και στη δικαιολογημένη αδράνεια των Κυθηριῶν, που δεν ξέρανε τι απεργάζονταν οἱ Βεροιώτες διανοοῦμενοι, για να ασχοληθὸν με αυτό το θέμα και να αντιδράσουν ἑγκαιρα για να ματαιώσουν τα σχέδια των ἐπίδοξων σφετεριστῶν. Ἐτσι οἱ κουλτουριαῖρηδες τῆς Βεροίας ἔφτασαν στο σημείο να στήσουν τὴν προτομή του Κατούνιου στο πιὸ εμφανές μέρος τῆς πόλης τους και να καλέσουν τον κ. Κ. Βαβούσκον πρόεδρο τῆς Ε.Μ.Σ., να εκφωνῆσει τον πανηγυρικό κατά τὴ τελετὴ των εγκαινίων. Κάτω ἀπὸ τὴ προτομή ὑπάρχει μιὰ ἐπιγραφή Σιβιλικῆς ἐμίνευσης που βρίσκεται σε πλήρη ἀρμονία με τα ἀσαφῆ και συγκεχυμένα κείμενα ιστορικῶν δῆθεν μελετῶν τους, περικοπῆς των οποίων παρουσιάζουν μέσα σε εἰσαγωγικά για να εντυπωσιάσουν τὴ στιγμή που στη πραγματικότητα τα παρατιθέμενα είναι ὅλα προϊόντα φαντασίας οπαδῶν τῆς ἰδίας σχολῆς. Χαρακτηριστικὴ είναι ἡ ἔλλειψη συντονισμοῦ μεταξύ τους και στο γραφτὸ και στο προφορικό λόγο και ἡ ἀβασάνιστη διατύπωση τῆς σκέψης τους ἡ οποία ὄχι μόνον

δεν πείθει ἀλλὰ σε πολλές περιπτώσεις ἔρχεται σε ἀντίθεση με αὐτὰ που πρεσβεύουν. Και αν ἀκόμη δεν ὑπῆρχαν τεκμηριωμένα ιστορικά στοιχεία για τὴ Κυθηραϊκὴ καταγωγή του Κατούνιου, τα ἴδια τα κείμενά τους με τὶς ἀντιφάσεις και τὶς ἀνακολουθίες τους ἀποδείχνουν του λόγου το ἀσφαλές, ὅτι δηλαδή ο Κατούνιος εἶναι Κυθηριος και μόνον Κυθηριος. Δεν χρειάζονται περισσότερα στοιχεία ἀπὸ αὐτὰ που μας παρέχουν οἱ ἴδιοι, για να ἀποδειχθεῖ ὅτι και κατά τους δικούς τους ἀκόμη ἰσχυρισμούς ὅλα ὅσα ἔγραψαν και ἔκαμαν για τὸν Κατούνιο, δεν ἦταν παρά μιὰ ἀδέξια προσπάθεια μερικῶν ἀνθρώπων, που θέλανε να πλουτίσουν τὸ Πάνθεο των σοφῶν του τόπου τους και με τὴ προτομή του Κυθηριου Ιωάννη Κατούνιου και μερικῶν ἄλλων προσωπικοτήτων για τους οποίους θα τα πούμε παρακάτω.

Καὶ τῶρα ἀρχίζοντας με τον κ. Η. Τριανταφυλλίδη θα προσπαθῆσουμε να προσφέρουμε στον ἀναγνώστη λίγη γεύση ὄλων των πνευματικῶν ἀνθρώπων που με τὶς ἀντιθέσεις, τὶς ἀντιφάσεις τους, και τὶς ἀνακολουθίες και τα χωρὶς ιστορικό ἀντικρουσμα ἐπιχειρηματὰ τους καθὼς και τους ἀνεδαφικούς ἰσχυρισμούς τους, αν ὄχι τίποτ' ἄλλο, συνετέλεσαν στην ἀποκατάσταση τῆς ιστορικῆς ἀλήθειας, για τον Κατούνιο και ἔτσι μας δίνουν τὴ δυνατότητα να ἀνοίξουμε εμεῖς πια ἕνα κεφάλαιο για τους ὑπόλοιπους ὑποτιθεμένους «προγόνους» (κατὰ τον κ. Αδάλογλου) τῆς Βεροίας σε ἀναπόδοση για το καλὸ που μας ἔκαναν στη περίπτωση του δικοῦ μας του Κατούνιου. Στη «τεκμηριωμένη» ομιλία του ο κ. Η. Τριανταφυλλίδης μας λέει (ὅπως και ο κ. Αδάλογλου) ὅτι ο πατέρας του Κατούνιου ἦταν Κυθηριος για να καταλήξει, σε λίγο ὅτι κατὰ τον καθητῆ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ιωαννίνων κ. Ζαχ. Τσιρπανλή που θεωρεῖται πλέον εἰδικὸς στο θέμα αὐτὸ και ο οποίος ὕστερα ἀπὸ μεγάλη προσπάθεια και μεγάλη χρῆση του ὑποθετικοῦ λόγου (ἔτσι γράφεται ἡ ἱστορία) δεν μπόρεσε να δικαιολογήσει πῶς ο Κατούνιος σε ηλικία 33 χρονῶν μπῆκε στο Κολλέγιο. Ο κ. Τσιρπανλῆς γράφει: Ἀλλὰ κι αν ὅλα αὐτὰ δεν εἶναι ἱκανά, το πιθανότερο εἶναι ὅτι μπῆκε στο Κολλέγιο ως προστατευόμενος τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας γιατί λόγω τῆς μακρυνῆς του καταγωγῆς, ἀπὸ τα Κύθηρα, που ἦταν κτῆση Βενετικῆ, εἶχε συμπεριληφθεῖ στους μαθητῆς που με το κληροδότημα κ.τ.λ.

Δεν βάζω τὴν παράγραφο σε εἰσαγωγικά γιατί ἔτσι τὴν παραθέτει και ο κ. Η. Τριανταφυλλίδης εις το κείμενό του. Ἀπὸ δω και πέρα για ὅτι ὁ κ. Τριανταφυλλίδης ἀποδίδει στον κ. Τσιρπανλή θα ἀναφέρομαι εις τον ἴδιο τον κ. Τριανταφυλλίδη. Θα

μπορούσε ο κ. Τριανταφυλλίδης να μας πει γιατί ο κ. καθηγητής δεν συμφωνεί μαζί του για τη καταγωγή του πατέρα του Κατούνιου; Γιατί ο ένας λέει για τον πατέρα Κυθηραϊκής καταγωγής και ο άλλος για το γιο ότι είναι μακρινής Κυθηραϊκής καταγωγής; Είναι το ίδιο πράγμα ή υπάρχει μία αντίθεση που οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα; Πόσο κατά τον κ. καθηγητή απέχει η απλή καταγωγή του πατέρα από τη μακρινή του γιού για να μπορέσουμε και εμείς, όχι με τη φαντασία αλλά με την ιστορική πραγματικότητα να βρούμε την αλήθεια, πόσο βαθιές και δυνατές ρίζες πρέπει να είχε ο μακρινής καταγωγής γιός, ο Βεροιώτης Κατούνιος από τα Κύθηρα, πάνω σ' αυτό το νησί, για να μπορέσει να επηρεάσει τις αρχές της Βενετικής Δημοκρατίας για να μπει στο Κολλέγιο; Αφού ο κ. Τσιρπανλής σπούδασε στην Ιταλία και κατά τις εκτιμήσεις του κ. Τριανταφυλλίδη είναι ο πλέον ειδικός πάνω σ' αυτό το θέμα, πως του διέφυγαν οι δύο επίγραφες πλάκες υπ' αριθμ. 1 και 2 που είναι εντοιχισμένες στο πανεπιστήμιο της Μπολόνια για τις οποίες γράφω εις το δημοσίευσμά μου εις το υπ' αριθμ. 7 τεύχος του περιοδικού «Τα Πνευματικά Κύθηρα»; Θα μπορούσε ο κ. Τριανταφυλλίδης, για λογαριασμό του κ. Τσιρπανλή, να μας πει γιατί ο Κατούνιος (δλέπε τεύχος υπ' αριθμ. 1 «Τα Πνευματικά Κύθηρα») όταν ήρθε στην Ελλάδα πήγε στα Κύθηρα και όχι στη Βέροια; Μήπως είχε λόγους να αποστρέφεται τον πατέρα του, τη μάνα του, τα αδέρφια του και να μισεί την πόλη της Βέροιας, στην οποία κατά τούς ισχυρισμούς των σοφών Κατουνιολόγων είχε γεννηθεί; Να το πούμε εμείς;

Πήγε να δει την πατρική του οικογένεια να τιμήσει τη γενέτειρα και να ανακαινήσει το ναό του πολιούχου των Κυθέρων «Οσίου Θεοδώρου» παρά την αφοσίωσή του στον Άγιο Αντώνιο της Βέροιας, κατά τον ιστορικό κ. Γ. Χιονίδη. Πληροφορούμαι ότι ο κ. Η. Τριανταφυλλίδης είναι φιλόλογος.

Στις 25 Μαΐου 1984 στην τοπική εφημερίδα «Βέροια» δημοσιεύθηκε ένα σημείωμα του κ. Στέλιου Σβαρνόπουλου συνταξιούχου της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Βέροιας. Το σημείωμα είχε τον τίτλο: «Δύο αξιόλογες εκδόσεις» τον κ. Σβαρνόπουλο εγνώρισα πριν από τη δημοσίευση του σημειώματός μου εις το υπ' αριθμ. 1 τεύχος του περιοδικού «Τα Πνευματικά Κύθηρα». Ο κ. Σβαρνόπουλος εις το δημοσίευσμά του, αναφέρεται εις το δημοσίευμα του ιστορικού της Βέροιας κ. Γ. Χιονίδη στο «Περιοδικό Έγγραμμα» της Ε.Μ.Σ. τόμος 22ος 1981 που εκδόθηκε πρόσφατα και στο δικό μου που δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. 7 τεύχος του περιοδικού «Τα Πνευματικά Κύθηρα» ο κ. Σβαρνόπουλος δεν είναι ιστορικός είναι λογοτέχνης. Προσπαθεί με το σημείωμα του και με τα γνωστά σ' όλους επιχειρήματα να πείσει ότι ο κ. Χιονίδης ευρίσκεται στη πλευρά της αλήθειας και ο υποφαινόμενος στην πλευρά της πλάνης και της αμφισβήτησης. Τα σημειώματά των κ.κ. Σβαρνόπουλου και Χιονίδη αν πραγματικά και οι δυο είχαν κάποιο αίσθημα ευθύνης και συνεπείας, για τις αρχές που

ισχυρίζονται ότι πρεσβεύουν σαν ιστορικοί και ερευνητές (άσχετα με το περιεχόμενο των πνευματικών τους πονημάτων) θα έπρεπε πριν τα δημοσιεύσουν, όχι να διαψεύσουν, διότι αυτό θα ήταν αδιανόητο, αλλά τουλάχιστον να διορθώσουν το περιεχόμενο εκείνου του ανεπανόληπτου σημειώματος του κ. Αδάλογλου, που δημοσιεύθηκε στο τεύχος υπ' αριθμ. 2 του περιοδικού «Τα Πνευματικά Κύθηρα». Αντί γι' αυτό έλαβαν μέρος στη μετωπική επίθεση ενάντια στο σημείωμα το δικό μου. Γενική επιστράτευση με επικεφαλής τον κ. Αδάλογλου, (Σ' αυτόν έπεσε ο κλήρος να βγάλει το φίδι από την τρύπα) σε μια προσπάθεια να με ποτηθούν και να με αποθαρρύνουν για να μη δώσω συνέχεια πάνω σ' αυτό το θέμα. Τι το άτοπο περιλάμβανε το σημείωμά μου πέρα από μία προσπάθεια να γίνει γνωστή η Ιστορική αλήθεια γύρω από τον Κυθηριο Ιωάννη Κατούνιο.

Μάλλον εθоруβήθησαν ότι θα επανερχόμεν με δι-εκδικητικές διαθέσεις.

Από τα κείμενά τους γίνεται φανερό ότι γνώριζαν πάντοτε ότι πατούσαν σε «σάπια σανίδια» αλλά δεν φαντάζονταν ποτέ ότι ήτο δυνατό να βρεθεί κάποιος να τους αποκαλύψει. Έκαναν λάθος, γιατί εγώ ποτέ δεν σκέφθηκα να κάμω μια τέτοια δουλειά, διότι με τα στοιχεία που είχα στα χέρια μου μπορούσα από τη πρώτη στιγμή να τους αποδείξω την Κυθηραϊκή καταγωγή του Κατούνιου και να θεθεί από τότε τέρμα στην επί τόσα χρόνια αχαλίνωτη και χωρίς ιστορική κάλυψη Κατουνιολογία. Τους δικαιολογώ διότι κατά τη λαϊκή παροιμία «όποιος έχει μύγα, μυγιάζεται» αυτός είναι ο λόγος που προτίμησαν να συμπαραταχθούν με τον παραχαράκτη των ιστορικών κειμένων κ. Αδάλογλου παρά με εμένα που ενδιαφερόμουν μόνο για την ιστορική αλήθεια. Όσοι λάβανε μέρος σ' αυτή τη πολύμορφη εκστρατεία έχουν τις πιο ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μου, γιατί γίνανε αφορμή να δημοσιεύσω το γνωστό υπ' αριθμ. 2 σημείωμά μου εις το τεύχος 7 του περιοδικού «Τα Πνευματικά Κύθηρα». Το σημείωμα δημοσιεύθηκε μετά την δημοσίευση των σημειωμάτων των κ.κ. Σβαρνόπουλου, Χιονίδη και Αδάλογλου και τις άλλες εκδηλώσεις των ιδίων και των συνεργατών τους.

Εδώ πρέπει να σταθούμε για λίγο στον παλιό μας γνώριμο λογοτέχνη και συνταξιούχο δάσκαλο κ. Αδάλογλου. Ο κ. Αδάλογλου χωρίς αίσθημα ευθύνης για την ιστορική πραγματικότητα και με ύφος περιφρονητικό που προσβάλλει τη νυημοσύνη εκείνων προς τους οποίους απευθύνεται τόλμησε να δημοσιεύσει εκείνο το κείμενο με τις γνωστές έπαναλήψεις όλων των επιδόξων σφετεριστών του Κατούνιου. Αυτή η ενέργεια ήταν η πρώτη εκδήλωση μιάς καλά οργανωμένης επίθεσης δια του τύπου και της τηλεόρασης εκ μέρους της ομάδας των διανοουμένων της Βέροιας για να με αποθαρρύνουν και να με αναγκάσουν να ανακόψω την αναμόχλευση της υπόθεσης Κατούνιου, για να μη αποκαλυφθεί στο ευρύτερο κοινό η επί τόσα χρόνια ταλαιπωρηθείσα αλήθεια. Τόλμησε ο κ. Αδάλογλου να μας πεί ότι ο Κατούνιος όχι μόνο γεννήθηκε στη Βέροια αλλά να τον αποκαλέσει και «πρόγονο» των Βε-

ρωιωτών. Ακόμα μας είπε για τίτλους ευγενείας για οικοσημα, αρχοντικά. Δημοτική παιδεία και μας παρουσίασε και κάτι μεταφράσεις ιστορικών κειμένων στα μέτρα του και τα μέτρα των συνεργατών του νομίζοντας ότι απευθυνόταν προς ανίδεους. Επειδή προκειμένου να αντικρούσω τα περί οικοσημών, τίτλων ευγενείας και τα άλλα που συνέβαιναν στη Βέροια, πριν 300 χρόνια έπρεπε να χρησιμοποιήσω σκληρή γλώσσα, το αντιπαρέρχομαι από σεβασμό προς τους σημερινούς κατοίκους της Βέροιας, τους οποίους εκτιμώ και αγαπώ, διότι με πολλούς από αυτούς με συνδέουν παλαιοί δεσμοί και κοινές αναμνήσεις. Ο κ. Αδάλογλου και οι συνεργάτες του αντί να ασχολούνται με τον Κυθήριο Κατούνιο και επιφανείς άνδρες εισαγωγής, θα μπορούσαν να συντάξουν μια μελέτη σχετικά με όλα όσα συνέβαιναν στη Βέροια πριν 300 χρόνια και να μην στείλουν στην Ε.Μ.Σ. που είναι ο θεματοφύλακας των ιστορικών παρακαταθηκών και παραδόσεων για να την δημοσιεύσει.

Αρκετά για τον κ. Αδάλογλου.

Κατά την εκπομπή της ΕΡΤ της 27.11.83, με θέμα τη Βέροια, ο πρώτος λαλήσας ήταν κάποιος κ. Λαζαρίδης φιλόλογος. Διεκήρυξε URBI ETORBI

σε τόνο υψηλό και με κάποια υπερηφάνεια ότι ο Κατούνιος γεννήθηκε στη Βέροια. Δεν ανέφερε ούτε την ημερομηνία ούτε τη χρονολογία της γέννησής του αλλά ούτε τα ονόματα των γονιών του. Κατά τον κ. Λαζαρίδη φαίνεται ότι ο Κατούνιος ήταν αυτοφυής. Είναι και αυτό μια λύση μπροστά στο αδιέξοδο που υπάρχει πάνω σ' αυτό το θέμα. Στη συνέχεια είπε ότι στη σοφία έμοιασε του Αριστοτέλη που η πατρίδα του, προφανώς τα Στάγειρα, ευρίσκονται τόσο κοντά στη Βέροια. Δεν ξέρει λοιπόν ο κ. Λαζαρίδης ότι η εξυπνάδα και η σοφία των ανθρώπων δεν εξαρτάται από τον τόπο που τους βγάζει αλλά από τα υλικά που είναι φτιαγμένοι;

Αυτό το φαινόμενο φαίνεται ότι σταμάτησε στον Κατούνιο και ότι αν δεν σταματούσε, σήμερα η Βέροια δεν θα είχε την ανάγκη υστερα από 300 χρόνια να προσπαθεί να συμπληρώνει το Πάνθεον των πνευματικών της ανθρώπων με σοφούς εισαγωγής.

Αυτό τό γράφω διότι έχω στα χέρια μου γραπτές αποδείξεις με τα ονόματα δύο πνευματικών ανθρώπων τους οποίους ήδη διεκδικεί η Βέροια.

Έπεται συνέχεια.

Μετά τιμής
Θ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

Στό γιαλό

Παίξε με τὸ κύμα κάτω στὸ γιαλό,
Τὸ γαλάζιο κύμα στὴ χρυσή ἀμμουδιά,
Παίξε με τὸ κύμα τώρα τ' ἀπαλό!

Δρασερή πυρούλα, πού ἐλαφροδισθαίνει
Φέρνει πῆς ἀλμύρας μιὰ λεπτή εὐωδιά,
Πού βαθειά, βαθειά στὴν ψυχὴ μας μπαίνει.

Παίξε με τὸ κύμα κάτω στὸ γιαλό,
Τὸ γαλάζιο κύμα στὴ χρυσή ἀμμουδιά,
Παίξε με τὸ κύμα τώρα τ' ἀπαλό.

Δυνατοὶ βορηάδες θὰ φυσήξουν πάλι
Πέρ' ἀπὸ τὸ βάθος!
Καὶ θὰ νὰ ψηλώσουν κύματα βουνά,
Παὺ λυσσομανώντας θὰ χτυποῦν με πάθος
Τὴ γαληνεμένη τάρ' ἀκρογιοσιλιά.

Παίξε με τὸ κύμα τώρα τ' ἀπαλό,
Τὸ γαλάζιο κύμα στὴ χρυσή ἀμμουδιά
Παίξε με τὸ κύμα κάτω στὸ γιαλό!

ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΕΟΝΤΑΡΑΚΗΣ

Τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου

Ἦτανε τὸ 1945 ἢ '46 δὲν θυμίζω: καλὰ ἀνήμερα τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, ἀπογευματικά. Ὅλη ἡ τρελλοπαρέα μαζεμένη στοῦ μακαρίτη τοῦ Τσιγκουνότασου τὸ καφενεῖο. Ὅλοι εἰκοσάρηδες περίπου, ζωηροί, κεφάτοι καὶ συζητούσαμε πρὸ χωριῖο ἔχει ἀπόψε χορὸ γιὰ νὰ πᾶμε νὰ χορέψουμε, νὰ γλεντήσουμε. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα τὸ Τσίριγο γλεντούσε. Κάθε χωριὸ εἶχε τὸν Ἅγιο του καὶ στὴ γιορτὴ του κάνανε τρικουβερτο γλέντι. Τὰ καφενεῖα πρὸ γίνονταν οἱ χοροὶ φίσκα, πολλοὶ ἀπ' ἔξω. Ὅσο γιὰ νεκροὺς στρατιῶτες καὶ γλέντι: μέχρι πρῶτα.

Ἐκεῖ λοιπὸν πρὸ συζητούσαμε καὶ ἀλλοῦ συμφωνούσαμε καὶ ἀλλοῦ διαφωνούσαμε, μπαίνει στὴ μέση ὁ Τσιγκουνότασος:

— Ρέ, σεῖς, ἐρχόσαστε νὰ πᾶμε στὸ Προγκί πρὸ γιορτάζει: ὁ Ἀντώνης ὁ τάδε. Πέρασε ἀπὸ ἴδω τὴν Κυριακὴ ὁ πατέρας του καὶ με κάλεσε. Ἐγὼ μόνος μου δὲν πάω, ἄμα θέλετε πᾶμε παρέα. Θὰ περάσουμε ὠραία, θὰ ἔχει: μοῦ εἶπε καὶ γουρουνόπουλο ψητὸ καὶ κρασί σπιτικό.

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἤθελε καὶ πολὺ σκέψη, ἀποφασίσαμε στὰ γρήγορα:

— Πᾶμε, φεύγουμε.

Ἄλλὰ μέσ' τὴν ξαστερὰ νὰ καὶ τὸ ἀστροπελέκι: ὑπὸ τὴν μορφὴ τῆς Πόπης τῆς γυναίκας τοῦ Τάσου:

— Πρὸ πᾶς χριστιανέ μου; Εἶσαι: με τὰ καλὰ σου; Χειμωνιάτικα νὰ πάρεις τοὺς δρόμους περπατώντας τόσες ὥρες; (περιττὸν νὰ λεχθεῖ ὅτι τὸ μόνο μεταφορικό μέσο πρὸ διαθέταμε ἦταν τὰ πόδια μας) καὶ μέσ' τὸ κρῦο ν' ἀρπάξεις καὶ καμμ' ἄ πούνα, νὰ σὲ ξεφρωσταίνω;

— Ὅχι: καὶ κρῦο: βρὲ γυναίκα, δισημαρτυρήθηκε ὁ Τάσος καὶ ἐπικουρικῶς καὶ ἐμεῖς. Δὲν, θλέπεις λιακάδα πρὸ ἔχει: ἔξω.

Ἡ γυναίκα κύτταξε ἔξω εἶδε πρᾶγματι: ἕνα κατακάθαρο οὐρανὸ καὶ ἕνα λαμπρὸ ἥλιο πρὸ σπανίως θλέπεις τὸν Γενάρη. Μπροστὰ στὸ θέαμα αὐτὸ καὶ στίς δικές μας ὑποσχέσεις: ὅτι: θὰ προσέχαμε τὸν Τάσο ἀπέσυρε τίς ἀντιρρήσεις: μέχρι: τοῦ:

— Μόνον νὰ μὴν ἀργήσετε, ἔτσι: γιὰ νὰ μὴ παραδοθεῖ ἄνευ ὄρων.

Ἐκινήσαμε μπουλουκηδὸν καὶ στὴ μέση θάλαμε τὸν Τάσο με τὴν μαγκούρα πρὸ ἀνεδοκί: ἐβύζε, δίκην μαέστρου στρατιωτικῆς μπάντας ἐν παρελάσει.

Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὸν Ποταμὸ καὶ πιάσαμε τὰ Τσικαλαρ' ἄρχισαμε καὶ τὰ τραγοῦδια: Κάτι ἀγριοφωνάρες ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάει. Πλησιάζοντας τὸ νεκροταφεῖο σταματήσαμε μὴ τυχὸν ἐξοργισθοῦν οἱ πεθαμένοι: καὶ θγοῦν καὶ μᾶς τραβυλογήσουν, πρὸς τὰ μέσα. Ἄμα περάσαμε ἀρχίσαμε πάλι. Ἡ ὁ ἀδρομὴ ὀμαλὴ σχετικῶς εὐχάριστη, κράτησε μιὰμιση ὥρα. Πλησιάζ-

ζοντας τὸ χωριὸ εἶχε γίνει: ἤδη γνωστὴ ἡ ἀφιξή: μας ἀπὸ τίς φωνές καὶ τὰ τραγοῦδια πρὸ προηγήθησαν. Πήγαμε γραμμὴ στὸ σπίτι τοῦ ἐορτάζοντος, ὁ ὁποῖος οἰκογενειακῶς μᾶς περίμενε στὴν ἐξώπορτα.

Ἐτύχαμε θερμότητος ὑποδοχῆς. Οἱ ἄθρωποι: εὐγενέστατοι: μᾶς παρέθεσαν πλουσιότατοι: γούμα, κρασί: ἐξάρτετο με πολὺ καλωσύνη. Φάγαμε, τραγουδήσαμε, γλεντήσαμε (ὁ Τάσος εἶχε πάντα τὸ λόγο) καὶ γενικῶς περάσαμε μιὰ πολὺ ὠραία καὶ ἀξεχαστὴ βραδυά.

Ἄλλὰ ἤρθε καὶ ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως. Σηκωθήκαμε, εὐχαριστήσαμε, χαιρετήσαμε καὶ με τὴν συνῶ: δεῖα τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ τῆ συνουσία τῶν εὐχῶν τῆς οἰκογενείας: γιὰ καλοδρῶμιά: βγήκαμε στὸ δρόμο.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἴδω ἀρχίζον τὰ δύσκολα. Μιὰ βροχή πρὸ εἶχε κάνει: τὴν ὥρα πρὸ ἐμεῖς γλεντούσαμε μᾶς ἐτόλμασε δυσάρεστη ἐπιστροφή, ὅχι: τόσο γιὰ μᾶς ὅσο γιὰ τὸν Τάσο ὁ ὁποῖος δὲν ἔδλεπε τὴν νύχτα παρ' ὄλους τοὺς χοντροφακούς πρὸ φροῦτος. Τὸ Γενναριάτικο φαγγάρι: πρὸ εἶχαμε ποντάρει: γιὰ τὴν ἐπιστροφή: ἦσαν, ἄφαντοι: μέσ' τῆς βαρυσυννεφιά.

— Τώρα: μόλις εἶδε τὴν πραγματικότητα ὁ Τσιγκουνότασος: κικάλωσε, τί: θὰ κάνουμε: πῶς: θὰ προχωρή: σωμε;

Καὶ τότε ἐμεῖς: δείξαμε ὄλο τὸν σαδισμό: μας. Καὶ ἀρχίσαμε: πότε: ὁ ἕνας: καὶ πότε: ὁ ἄλλος:

— Τάσο ἀπὸ ἴδω. Τάσο ἀπὸ καὶ πρὸ γυαλιζέι.

Καὶ τὸ ἀπὸ ἴδω καὶ ἀπὸ καὶ ἦταν οἱ λακκούβες καὶ οἱ λήμνες πρὸ τὸν θάλαμα νὰ πατάει. Με τὰ πρῶτα δὴ: ματα εἶχε γίνει: μούσκεμα: μέχρι: τὰ γόνατα. Πᾶει: τὸ κέφι: του: πᾶνε: ὄλα.

— Βρὲ ἄτιμοι: βρε: κ-παιδα: βρε: πιηξέοι: δείξοι, νᾶα: σακαε, κάτι: φάσκελα πρὸ φαινόντουσαν: καὶ ἄς ἦταν: νύχτα.

Ἄγωνία ὁ Τάσος, γέλια ἐμεῖς. Τρελλοπαῖδα, πρὸ νὰ νοιώσουμε: τὴν, κατὰστασὴ τοῦ μεγάλου ἀνθρώπου! Πῶς φθάσαμε: στὸν Ποταμὸ, 3 ἡ ὥρα: τί: πρῶτ, ὁ Θεὸς: ἔβρι: καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Τάσου. Τὸν συνοδεύσαμε: μέχρι: τὸ σπίτι: του: καὶ ἀπὸ καὶ ἐξαφανισθήκαμε: γιὰ νὰ μὴν: μᾶς: πάρει: χαμπάρι: ἡ γυναίκα: του: στὴν ἑποία: τόσες: ὑποσχέσεις: εἶχαμε: δώσει: καὶ: ὅταν: τὸν ἔδλεπε: σ' αὐτὸ: τὸ χᾶλι: δὲν: θὰ: μᾶς: ξεπλέανε: ὄλα: τὰ: λαγκάδια: τοῦ: Τσι: ρί: γου.

Μιὰ ὀλόκληρη: βδομάδα: ὅχι: δὲν: πήγαμε: στὸ καφενεῖο: ἀλλὰ: οὔτε: ἀπ' ἔξω: δὲν: περνούσαμε: Πρὸς: τί: ἄμιος; Ἐκείνος: μᾶς: συγχώρησε: ἀπὸ: τὴν, ἐπιμένη: κιάλας. Μᾶς: περίμενε: κάθε: μέρα: ἀπορώντας: μάλ: στα: γιατί: δὲν: φαι: νόμασατε. Ἄλλα: Τσιγκουνότασε: ὁ Θεὸς: ἄς: ἀναπαύσει: τὴν: ψυχὴ: σου.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΦΑΤΣΕΑΣ

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΥΘΗΡΑ

Ο Παπα-Μανώλης και τὰ πιθαιτέματα του Όξαποδώ

Είχα ακούσει πολλές φορές παιδί να λένε στο χωριό μας, ότι αυτός δεν έμοιαζε στους άλλους τους περισσότερους παπάδες. Δεν ήτανε σαν και κείνους χοντρός και κοιλαράς. Ο παπά Μανώλης, ήτανε ψηλός και ξερακιανός σαν τον Άγιο Γιάννη. Νόμιζε κανείς σαν τον έβλεπε να περπατά, πως κείνο αδύνατο κορμί του κολυμπούσε μέσα στα ράσα του.

Όλες οι νηστείες, οι μεγάλες και οι μικρές, οι Τετάρτες και οι Παρασκευές, που τις κρατούσε ταχτικά, από τότε που φόρεσε το πετραχήλι, τούχαν σκεβρώσει το γέρικο κορμί του κι όλο σκόνταφτε σαν περπατούσε και έγερνε πότε δεξιά και πότε αριστερά παλαντζάροντας, σαν κάποιο βύρος ή κάποια δύναμη να τον τραβούσε, μιά από δώ και μιά από κεί.

Η κακομοίρα η παπαδιά στενοχωριόταν να τον βλέπει έτσι δά εξαντλημένο και αδύνατο, να τρέχει τις χειμωνιάτικες τις μέρες, με τις κακοκαιρίες και τα κρύα, από χωριό σε χωριό στην ενορία του και να ξεποδαριάζεται στην κούραση και του έλεγε.

— Καμήνε παπά μου γέρασες και συ! Είμαι καιρός να παραιτηθείς, να πάρεις τη σύνταξη σου, ό,τι σου δώσουν, να ξεκουραστείς και να ησυχάσεις. Μα που να τ' ακούσει ο παπάς! Αυτός ο πάντα ήρεμος και καλοσυνάτος, φούντωνε ξαφνικά και απαντούσε στην παπαδιά θυμωμένα και απότομα.

— Ο σατανάς σε βάζει μωρή παπαδιά να μου τα λεις αυτά, για να με κολάζεις; Σου τόχω πεί και θέλω να το πάρεις χαμπάρι μια και καλή. Εγώ όσο στέκω στα πόδια μου θα υπηρετώ το Θεό. Γι' αυτό έγινα παπάς. Τό κατάλαβες; Άμα θα νοιώσω πως τάριξα κάτω και δε στηλώνω, τότε θα πάω στην εκκλησία, θα γονατίσω μπροστά στην εικόνα του Σωτήρα Χριστού και θα πω: «Νυν άπολύεις το δούλο σου Δέσποτα...». Γι αυτό να μου κάνεις τη χάρη να κάνεις άλλη φορά τη δουλειά σου και να με αφήσεις ήσυχο να μη με κολάζεις. Άκουσες παπαδιά;

Ύστερα σαν ηρεμούσε και γινόταν ξανά ο καλοσυνάτος ο άνθρωπος, πήγαινε και καθόταν κοντά στη παπαδιά του και φανερά μετανιωμένος γιατί της μίλησε θυμωμένα κι απότομα, της έλεγε:

— Για στοχάσου μωρή καμήνη παπαδιά άμα φύ-

γω εγώ, θα μπορεί κανένας άλλος να καταπολεμά, καληώρα σαν και μένα, τα ξεροκίσιμα τα ζωτικά; Στοχάστηκες παπαδιά μου καμιά φορά, ανέ μπορεί κανένας άλλος να τα ξεροκίσει τ' αναθεματισμένα και να διαβάξει τους ξεωπαρμένους να τους γιατρέψει;

Κι αλήθεια τόχε να το κάνει όλος ο κόσμος. Τα ξεροκία και τα διαβάσματα του παπά Μανώλη δε λαβεύανε ποτέ.

Λέγανε ακόμη, ότι οι οξαποδώ τον είχανε άχτι παρμένο να του διαβάσει τους ξεροκισμούς, γινόταν μεγάλος σαματάς. Ακούγονταν λέει ποδοβολητά και ουρλιάσματα, φωνές και γέλοια και πειράγματα. Και ύστερα, σώπαιναν όλα και ο ξεωπαρμένος έπαιρνε μια ανάσα και μ' ένα βαθύ αναστεναγμό, που τράνταζε τα στήθια του, σαν κάτι νάβγαινε μές' απ' αυτά, πετιόνταν πάνω γιατρεμένος και στο κορμί και στο μυαλό.

Λέγανε ακόμη, ότι οι οξαποδώ τον είχανε άχτι τον παπά Μανώλη και τον ξετρέχανε τις νύχτες και τα χαράματα που πήγαινε να λειτουργήσει στα ξεκκλησία και τον πιλατεύανε. Του τραβούσανε τα ράσα. Πιάνανε το γάιδαρό του απο το καπίστρι κι απ' την ουρά, και άλλοι τον τραβούσανε μπροστά κι άλλοι τον σπρώχναν πίσω, ώσπου να ρίξουν κάτω και το γάιδαρο και τον παπά. Κι ύστερα φεύγανε κι ακούγονταν τα ξεκαρδιστικά τους γέλια μέσα στη νύχτα.

Αυτά σιγά σιγά με τον καιρό, κόνανε τον παπά να πιστέψει, ότι όλα τα καλά μας τα χαρίζει απλόχερα ο καλός Θεός και όλα τα κακά, μας τα στέρνει ο σατανάς για να μας παιδεύει και να μας κολάζει.

Έτσι και το παρακάτω περιστατικό που θα σας διηγηθώ, ο παπάς το φόρτωσε κι αυτό στην πλάτη του σατανά και χρόνια έπειτα έλεγε πως ήτανε ταχα έργο δικό του, έργο του σατανά.

Ήτανε μέρα του μεγάλου αγιασμού που φέρνουν γύρο οι παπάδες τα χωρια της ενορίας τους, από σπίτι σε σπίτι, κι αγιάζουν τους ενορίτες τους και τα σπιτικά τους.

Ο παπά Μανώλης και τούτη τη χρονιά, όπως έκανε κάθε χρόνο, πήρε μαζί του ένα παιδί για να τον

βοηθήσει και θα ξεκινούσε το άγιασμα από τον Κάλαμο, το πιο μακρυνό χωριό της ενορίας του.

Ο Γιώργης, έτσι το λέγανε το παιδί και θάταν πάνω κάτω 17 χρόνων, κρατούσε το θυμιατό και είχε περασμένο σταυρωτά στο λαιμό του ένα τράιστρο κρεμασμένο πίσω στη πλάτη, για να δάζουν σ' αυτό τα φιλέματα που συνηθίζουν τέτοια μέρα οι νοικοκυρές να δίνουν στον παπά και στο παιδί.

Στο λιόβγαλμα ο παπά Μανώλης είχε φτάσει στον Κάλαμο και θ' άρχιζε το άγιασμα από το πρώτο σπίτι πάνω στο δρόμο του, πούτυχε νάναι το πατρικό το σπιτικό του Γιώργη, του παιδιού που είχε μαζί του. Ήτανε ένα σπίτι χωριάτικο χτισμένο καταμεσίς του χωραφιού, κατά πως όλα τα σπίτια στον Κάλαμο, με τα δωμάτιά του στη σειρά και ένα διάδρομο στη μέση, από την πόρτα της εισόδου ως την κουζίνα.

Σ' αυτό το διάδρομο είχανε από πολύ νωρίς τρυπώσει ένα κοπάδι πεινασμένες κότες και κάνα δυό πετεινοί και περίμεναν ανυπόμονα τη νοικοκυρά να τους σερβίρει το πρωινό τους, το καλαμπόκι.

Έτσι καθώς μπήκαν στο διάδρομο ο παπάς και ο Γιώργης με τα πετραχήλια, τα θυμιατά και τις αγιαστούρες τους, τα πουλερικά, αντί να σεβαστούν τη στιγμή, τα αθεόφοβα, αγρίεψαν κι άρχισαν να φτερουγούν άγρια πάνω στα τραπέζια και τα ντουλάπια της κουζίνας και να χτυπούνε με δύναμη τα τζάμια να τα σπάσουν.

Εδώ έβαλε την ουρά του ο ξωρκισμένος, όπως έλεγε χρόνια έπειτα ο παπάς και τα συνταίριαξε όπως του άρεσε, για να τον αναστοτώσει και να τον κολάσει ο τρισκατάρατος.

Ο Γιώργης είδε τις κότες να χτυπούνε τα τζάμια να τα σπάσουν και προσπαθούσε να τις διώξει όπως μπορούσε προτού να γίνουν ζημιές.

Μα ο κακομοίρης ο παπάς, που ούτε άκουε ούτε έβλεπε καλά, δεν κατάλαβε τι γινόταν γύρω του και άρχισε να ψάλει με τη χοντρή γέρικη φωνή του.

«Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου σου Κύριε...».

—Πούλα, πούλα, πούουλα. Να μπει ο διάολος μέσα τους, θα τα σπάσουνε όλα, ξεφώνιζε απελπισμένα ο Γιώργης κι αγωνιζόταν να διώξει τα ξαγριωμένα πουλερικά.

»Η της Τριάδος εφανέρωθη προσκύνηση, συνέχιζε ο παπά Μανώλης.

—Πούλα, πούλα, πούουλα. Όξω που να πάτε στο διάολο δαιμόνοι, καλαναρχούσε ο Γιώργης.

»Και τον κόσμον φωτίσας δόξα σοι».

Τέλειωσε ο παπάς.

—Εφύγανε επί τέλους και πήγανε στο διάολο. Τέλειωσε και ο Γιώργης.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΔΑΡΗΣ

ΤΣΙΡΙΓΩΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Μιά ζωή χωρίς ζωή

ΜΑΝ. Π. ΚΑΛΛΙΓΕΡΟΥ

Ήταν ένα Αυγουστιάτικο απομεσημερο, κάπως ασυνήθιστο γιατί το πρωί είχε ρίξει μια καταρρακτώδη βροχή και μόλις μιά δυό ώρες πρίν είχε βγει ο ήλιος, ζεστός, καλοκαιριάτικος, που προσπαθούσε να αναπληρώσει με τη ζεστασιά του ό,τι χάλασε με το ξαφνικό του πραξικόπημα ο ιδιότροπος θεός της βροχής.

Στην σκιερή πιά πεζούλα του Αγ. Κοσμά, που μόλις είχε στεγνώσει από την πρωινή μπόρα, έσμιγαν για το καθιερωμένο Κυριακάτικο κουτσομπολιό οι χωριανές. Συνήθως μαζεύονταν νωρίς νωρίς, όμως αυτή την φορά είχαν άργήσει, προσπαθώντας να μαζέψουν ό,τι τους χάλασε η ξαφνική μπόρα. Πρώτη-πρώτη, όπως πάντα η κερα-Διαμάντα η Καρτσούρενα, ογδονταεφτάχρονη γερόντισσα, καλοστεκούμενη, μαυροντυμένη, μ' ένα σκουροχρωμομαντήλι στο κεφάλι πουχε ζωγραφισμένη μια Αυστραλία κι ένα Καγκουρώ. Η καλοπλυμένη ποδιά της είχε κι αυτή παρόμοια δισκόσμηση, με κάτι θουνά με τα ονόματά τους στ' Άγγλικά που έμοιαζαν αρκετά με τα ροζιασμένα χέρισ της κερα-Διαμάντας. Κοντά-κοντά φάνηκε κι η Σταμάτα η Τζαμουρδίνα, λίγο πιο νέα, κοντά στα εβδομηταπέντε, αρκετά παχιά με κόκκινα μάγουλα, χτυπούσε τα σκολινά σκαρπίνια της στον τσιμεντένιο διάδρομο, που οδηγούσε στην σκιερή πεζούλα. Λίγο πιο πίσω, τότε στη σκιά του ιερού και τότε στον καυτό ήλιο έπαιζαν αμέριμνοι, καθισμένοι συνήθως πάνω στους τάφους, ο Γιαννακός του Στρατή κι ο Αντωνάκης της Σταματικώς, δυο πρώτης τάξεως σατανάδες του χωριού που έκαναν συνήθως τα πιο παράξενα πράγματα.

Πρώτη χαιρέτισε η κερα-Διαμάντα πουχε δρασκελίσει ήδη τα τρία σκαλοπάτια στηριγμένη στο μπαστούνι της απο αγκιναρόξυλο κι ανασαίνοντας πήγε να κάτσει στην πεζούλα.

—Βροχή νερό ντεντίο μωρέ Σταμάτα! ζουρλάθηκε ο καιρός ή μάς καταράστηκε ο Άγιος Μύρος, πούταν σήμερα η χάρη του; Είχα σπλώσει δυο τρία σύκα και γω νάχω για να πιεί τη ρακή του κανέναν ξένο το χειμώνα και μου χάλασαν όλα. Τώρα θά γεμίσουνε σκουλήκους και θάναι για τσι ζούλες.

—Μας εκαταράστηκε η χάρη του κερα-Διαμάντα μου. Ήμπρεπε νάβλεπες κάτω στα πρεβόλια ήντα έγινε. Όλες οι ντομάτες κι οι κολοκυθές κολυμπού-

νε στο νερό. Και περιμένω αύριο με το παπόρι το γυιό μου με τη νύφη μου από την Αθήνα που τρελαίνονται για ζαρζαβιάτα. Τώρα ήντα να τσου δώσω; Σκολαρίμπακους;

—Εσύ τουλάχιστον τσι περιμένεις. Κι οι δυο σου γιοί στην Αθήνα ζιούνε και σούρχονται συχνά. Ήντα να πώ εγώ για τα παιδι μου; Ηνταλώς να ήρθουνε από την Αυστραλία να με δούνε; Πέντε παιδία έκανα και μου τα πήρε ο συχωρεμένος στην Αυστραλία. Κι ήντα να περιμένω πλέα; Από τα 1916 που παντρεύτηκα το συχωρεμένο, που ήμουνα 17 χρονώνε δεν είδα μέρα σα τζι άλλους ανθρώπους. Μόνο έξη μήνες έκατσε ο Αντρίκος κι ύστερα έφυγε πάλι. Είχε ρθει βλέπεις για να παντρευτεί κι ο πατέρας μου νόμιζε πως ήτανε μεγάλη τύχη να πάρει την κόρη του ο Αντρίκος ο Καρτσούρης. Αυστραλέζος αυτός, φτώχεια εμείς, ήντα τα θες Σταμάτα μου. Μέχρι τα 1935 είχε ρθει ό συχωρεμένος τέσσερις φορές στο Τσιρίγο κι είχε κάτσει πέντ' έξη μήνες τη κάθε φορά. Εγώ είχα γεννήσει τα τέσσερα πρώτα μου παιδιά και τη στερνή φορά πούρθε πήρε μαζί του και τον μεγάλο μου γιο το Θανάση. Λίγο μετά γέννησα το στερνό το Δημήτρη και μόνο εγώ ξέρω ήντα τράδηξα για να τα μεγαλώσω στη Κατοχή. Μετά τον πόλεμο πήρε κοντά του και τ' άλλα τέσσερα παιδία, για να τα γλυτώσει από τη μιζέρια. Εγώ δέν ήθελα να πάω κειά πέρα. Φοβόμουνα να παρατήσω το σπίτι μου και γω ξέρω ήντα έλεγε η καρδούλα μου σα φεύγανε με το ταπόρι τα παιδιά μου. Άς είναι καλά, προκόψανε στην Αυστραλία, μου λένε να πάω και γώ μα δε μπορώ πλέα ν' αφήσω το χωριό. Πού θα βρώ πεζούλα και γνωστούς; Κι οι νυφάδες θαρρείς πως θα θέλουνε τη γραία; Μούλεγε ο συχωρεμένος ότι θαρχόταν νάμενε μαζί μου στο Τσιρίγο και τόκανε στα 1962. Μα δεν του ήτανε γραφτό να ζήσει για πολύ. Λίγους μήνες μετά μ' άφησε πάλι μόνη και πήγε κοντά στο Θεό. Έτσι δά θα πάω και γώ καμία μέρα και θα μάθουν τα παιδιά μου από άλλάργου ότι ψόφησα. Ήντα τα θές, ήντα τα γυρευείς, ογδονταεφτά χρόνια κωλοσέρνομαι στον απάνω κόσμο. Άλε να δω και τον άλλονε. Ξέρεις εσύ α δεν είναι καλλίτερος από τούτον εδώ; Μόνο ωρες-ώρες λέω μοναχή μου, ήντα κατάλαβα μαθές εγώ από τη ζωή; Δεκάξη χρονώ έφυγα πο τη μάννα μου, γέννησα και νόμιζα ότι το παιδι μου ήτανε η πρώτη μου κούκλα, άντρα δε

κατάλαβα, ούτε οικογένεια. Μια ζωή χωρίς ζωή. Ήντα άλλο περιμένω πλέα; Άς με πάρει ο Θεός στα δικά του μέρη και Θεέ μου συχώρε με, δε πιστεύω Σταμάτα μου νάναι χερότερα από δώ.

— Ήντα είναι αυταδά που λες κερα-Διαμάντα μου; Πρώτη φορά σ' ακούω να μιλάς τσιδά. Κι είναι και κρίμα. Εκειδά πίσω είναι ο τάφος του συχωρεμένου του Αντρίκου σου. Ανέ σ' ακούει ήντα θα λέει;

— Μωρέ κερα-Σταμάτα κείνος ο συχωρεμένος δε μ' άκουε ζωντανός και θα μ' ακούει πεθαμένος; Γλήγορα μαθές θα τον εσουντησω και μου τα λέει τότες.

✽

Ο ήλιος συνέχισε να καίει και να στεγνώνει όσα είχαν βραχεί με την ξαφνική μπόρα. Μιά μαγευτική μυρωδιά από βρεγμένο χώμα ξεχυνόταν σ' όλες τις μεριές. Τά χελιδόνια θρήκαν πλούσια τροφή από τους θρεμμένους φτερωτούς μερμήγκους που τιμωρούσε ο Θεός ξεγελώντας τους με φτερά. Στο βουνό

απέναντι φάνηκαν οι πρώτοι βαρβάνκοι. Η κερα-Διαμάντα η Καρτσούρενα πήρε το αυτοσχέδιο μπαστούνι της, χαιρέτησε τη Σταμάτα τη Τζαμουρδίνα και κατέβηκε τα σκαλοπάτια τ' Αγίου Κοσμά, την ώρα που οι άλλες χωριανές έρχονταν για να πιάνουν θέση στην πεζούλα. Ένα χοντρό δάκρυ φαινόταν καθαρά να γυαλίζει στον ήλιο από τα βαθουλώματα που ήταν τα μάτια της. Έσυρε τα ογδονταεφτά της χρόνια και κατέβηκε σιγά σιγά μέχρι το σπίτι. — Πίσω, στο ιερό της εκκλησίας, οι σιφούνιοι είχαν αφήσει το παιχνίδι εδώ κι αρκετή ώρα κι άκουγαν προσεκτικά όσα έλεγε η κερα-Διαμάντα. Μόλις σηκώθηκε, είπε ο Αντωνάκης στο Γιαννακό.

— Έλα μωρέ που χάζεψες ακούγοντας τσι παλαβόδες τση Καρτσούρενας!

Ο άλλος διάβαζε σιγά σιγά, τα γράμματα πάνω στον τάφο που καθόταν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΘ. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ (ΚΑΡΤΣΟΥΡΗΣ)
ΕΓΕΝΝΗΘΗ ΤΟ 1886. ΑΠΕΒΙΩΣΕ ΤΟ 1962

Τό όμπέλι στις 'Αμούτσες... κοί όλλο

Η μάνα μου ε'χε βάλει τόν μπακαλιάρo νά μαλακώσῃ, από τό μεσημέρι. Ετοίμασε και τή κρεμμυδάκια με τῆς πατάτες, και κατά τίς 6 τό βράδυ, έβαλε τό τσουκάλι στή φωτιά.

Αύριο θά πηγαίναμε στις 'Αμούτσες, νά σκάψουμε τό άμπέλι. Τώρα θά μοῦ πείτε, τί γυρεύαμε εμεῖς από τὰ Κατσουλεγοθεϊνάκια στις 'Αμούτσες, δύο ώρες δρόμο με τό γαιδούρι, και όπωςδῆποτε, στην άντιθετη μεριά από κείνην πού ήταν τὰ δικὰ μας νομάδια.

Η παιδική μου περιέργεια, (ήμουσ δέν ήμουσ έντεκα χρονών) μ' έκανε νά ρωτήσω.

— Είνα: προίκα τῆς λαλαῆς σου, μοῦ εἶπε ο πατέρας.

Στό άμπέλι, θά μέναμε δύο μέρες, κι' αυτό εἶνε για νά γλυτώσουμε έναν έργάτη. Πῶς νά πληρώναμε άφ' ου δέν εἶχαμε λεπτά κι' ο ίδιος ο πατέρας έκανε μεροκάματα σκάδοντας άλλων τ' άμπέλια για νά τὰ θγάλωμε πέρα.

Τήν πρώτη μερα λοιπόν, θά τρώγαμε τόν μπακαλιάρo, και τή δεύτερη, θά τήν περνούσαμε με ξεροφάγια.

Η μάνα μου πού ήταν ο άδιαφιλονίκητος οργανωτής, έτοίμασε όλη τήν κουμπάνια (πρωιήθειες), έλιές, τυρί, σόκα, παξιμάδια, αυγά βραστά, ένα καρβέλι ψωμί, και τή μεγάλη στάμνα με νερό πού ο Θεός ξέρει πῶς τή σήκωσα διαν τήν έφερα από τό πηγάδι πού μ' έστειλαν νά τή γεμίσω.

Τό πρωί στις 4, ή μάνα μου άχρεσε έγερτήριο. Άκόμα ήταν σκοτεινά. Ο πατέρας μου «έστρωσε» τὰ δύο γαιδούρια, στο ένα πήγαν τὰ εργαλεία, τὰ τρόφιμα και από πάνω εἶγώ, ενώ στο άλλο κάθησε ή μάνα μου, άνάμεσα σε δύο μπόγους από παλιάτσες και άλλα στρωσίδια και σκεπάσματα.

Ήταν πρὸς τό τέλος του Μάρτη και τό κρύο ήταν ακόμα τσουχτερό αλλά σάν άρχιζε κάπως νά χαράζην, φαινόταν πῶς θά 'ταν καλή μερα.

Περάσαμε τ' 'Αρωνιάδικα, τὰ Φριλιγκιάνικα, και εἶχε φέξει καλά. Σε λίγο φάνηκε ο μεγάλος κόκκινος δίσκος πάνω άπ' τό θουνό τ' 'Αγίου Γεωργίου. 'Αξέχαστη μου μείνε, και θά μείνη για πάντα, ή μυρωδιά πού σιη μου ήμεινε, και τὰ φλισκούρια και τὰ βρούμια. Ροφούσα με άνέδιδαν τὰ φλισκούρια και τὰ βρούμια. Ροφούσα με μαν'α τό άρωμα, έβλεπα νά λαμπιρίζουν οι σταγόνες τῆς δροσιάς πάνω στα γκριζοπράσινα θάμνια, και μια σκέψη με συνεπήρε, μια σκέψη, πῶς εἶτοι θά 'πρεπε νά 'ταν ο παράδεισος. 'Εθγάλα τό κασκέτο μου ξεκούμπωσα τή ζακέτα μου, παρά τίς φινές τῆς μάνας μου, και άφησα νά με λούσουν οι χρυσοκόκκινες άχτινες.

Ο ήλιος ήταν, και όλας πάνω ένα κοιταρξούλο όταν φτάσαμε στο άμπέλι. Τριγύρω στα διπλανά άμπέλια, εἶχαν άρχισει νά σκάδουν. Κατέβασε και ο πατέρας τὰ εργαλεία, και άρχισε δουλειά ενώ εἶγώ με τή μάνα μου, τακτοποιήσαμε όλα τ' άλλα.

Τό χωμα άμυθερό λόγω παλαιάς θαλασσοπλημμύρας, σκαδόνταν εύκολα και ο πατέρας μέχρι τό μεσημέρι, εἶχε κάμει 4 σειρές τρούλους.

Εἶγώ άκουμπισμένος στο φράχτη, καμάρωνα τή γεωμετρική συμμετρία τους.

Τὸ μεσημέρι, ο μπακαλιάρος ήταν νοστιμώτατος. Σάν ήρθε τό βράδυ, στρώσαμε σε μια γωνιά, βάλαμε μπόλκια σκεπάσματα, και ο πατέρας εἶφτασε μια σκεπή καρφώνοντας τίς άξίνες ανάποδα στις 4 γωνίες του (ας τό πούμε) κρεβατιού, και δένοντας τίς γωνίες μιας κουβέρτας στο επάνω μέρος, για νά κρατήσαι τή δροσιά τῆ νύχτα, μη πέσει πάνω μας και μας περονιάσει.

Ήταν μια ιδέα πού τήν έφερε άπ' τό στρατό όπως μας εἶπε.

Ο πατέρας με τήν κούραση πού εἶχε, κοιμήθηκε άμέσως όπως σε λίγο και ή μητέρα μου. Εἶγώ, κοιτάζα τ' άστέρια από τήν άκρη και θάληνα νά τὰ μετρήσω. Μά πῶς μετρείται κάτι πού δέν εἶχει άρχή και τέλος, πῶς ξεχωρίζεις τὰ μετρημένα σ' ένα χωρο άόριστο; Τὸ μετρημα και τίς άλλες φαντασίες μου, ήρθε νά τελειώσει ο γλυκός ύπνος.

Τὸ πρωί, προτου ακόμα θγῆ ο ήλιος, ξυπνήσαμε και αφού φάγαμε τήν άπαραίτητη ψωμολαδέα, άρχισε ή δουλειά.

Ο πατέρας ύπολόγισε πῶς θά τελειώναμε γύρω στις 3 τό απόγευμα, και δέν έπεσε έξω.

Σάν ήρθε ή ώρα, μαζέψαμε όλα τὰ συμπράγκαλα, και ξεκινήσαμε για τό σπίτι.

Αύριο ο πατέρας εἶχε μερόκαμα για κάποιου άλλου τό άμπέλι.

Τόν άλλο μήνα, εἶχαμε τὰ σανιά. Τὸν 'Ιούνιο τό θέρισμα ύστερα τ' αλώνισμα, μετὰ ο τρύγος, μέχρι νάρθη ο Οκτώβρης νά μαζέψουμε τίς έλιές, και ν' άρχίσουμε τό άργαγμα τό Νοέμβρη για νά σπείρωμε τό λιγιστό κριθάρι μας.

Κι' ύστερα, φηού και άπ' τήν άρχή.

Θά μοῦ πείτε ρουτίνα. Μά τί άλλο εἶν' ή ζωή μας ύπου και αν εἶμαστε, εἶτι και αν κάνουμε.

ΧΑΡΗΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Παλιοί Γάλλοι ποιηται

ISAAC DE BENSERADE (1612—1691)

ΣΟΝΕΤΤΟ

Κυρία, σὰς δίνω ἕνα πουλί γιὰ δῶρο.
νά τοῦ ἐκτιμήσετε μπορείτε τὴν ἀξίαν,
σάν αισθανθῆτε κάποια πλήξη ἢ πόνο,
κι' ἐπαναφέρει σας τὴν εὐδιαθεσία.

Καί δέν ὑπάρχει κωλικός ἢ ἡμικρανία
πού νά μὴ θεραπεύει. ἔτσι ἀλάθητα,
γιὰ τὴν ἐπικίνδυνη ἀσθένεια ἀνααιμία
τοῦτο κρατεῖ τό πιό ἐξαισιό φάρμακο.

Στά χέρια μου σάν τό εἶδε δ' ἄλλο,
μιά κυρία, μοῦ εἶπε, εἶν' ὁ Παπαγάλος
τοῦ ἔρωτα... μ' ἐπρότεινε ποσό μεγάλο.

Μά οἱ ἄλλοι ὄμοιοί του διαφέρουνε πολύ,
δραπέτες σμίγουν, ἐνώ τοῦτο θέλει τὴ κλουδί,
καί σάν αὐτό βρεθῆ, δέν κλαίει πικρ' ἀπό χαρά!

CHRISTOPE PLANTIN (1514—1589)

Η ΕΓΤΥΧΙΑ ΜΑΣ

Ἄν ἔχεις σπίτι κόμυδο, ὄμορφο, καθαρό,
εὐωδίασθ' ἀπ' τοῦ κήπου τὴν θραγιεῖ,
φρούτα, κρασί, τρόπους καλοῦς, λίγα παιδιά
κι' ὑπάκουη, πιστὴ γυναίκα.

Καί εἶσαι δίχως χρέη, ἔρωτες, φιλονικίες
καί μέ τούς συγγενεῖς δέν ἔχεις διανομῆς,
σὰ λίγα ἀρκεσ' ὄς, δίχως ἀνάγκη κανενός
μέ σχέδια δετὰ σέ δίκαιο πλάνο.

Ἄν ζῆς στήν εὐκρίνεια, χωρὶς φιλοδοξίες,
κι' ἂν ξεκινᾷς μέ σκέψη ἀγνή στό κάθε τι,
κι' ἀφοῦ τό πάθος σήσεις πρίν, πού σ' ἐνοχλεῖ.

Καί σέ κρίση ὀρθή τό πνεῦμα ἂν κρατεῖς
μέ προσευχῆς καλλιέργοντας τὴν πεποιθήση
τόν θάνατο μπορείς γλυκά, τότε νά δεχτεῖς!

PONTUS DE THYARD (1521—1605)

ΣΟΝΕΤΤΟ

Ἦγνε! Πατέρα τῆς ξεκούρασης καί τ' ὄνειρου,
τώρα, πού ἡ νύχτα ἀπλώνει τὴν σκιά της,

τ' ἀχνό σου πέπλο ρίξε μέσ' τὴν ἡσυχία της
κι' ὦ! Ποθητέ, στά μάτια μας βυθίσου.

Σάν σύ μοῦ λείπεις χαῦνα κυριόμοι,
ἀπ' τὴν πού νοιώθω τόση κόπωσή μου,
νά κρυφοσιμῆξες ἔλα μέσ' τὴν νόρμισή μου
ἔβνε, τίς πίκρες μέ γλυκό ἕνα ψέμι.

Τὴν ἄφωγη σιωπὴ ἔξαλλος ὄμιλος
σκέλεθρων σχίζει τῆς τυφλῆς νυχτιᾶς,
ὄμως, ἂν καί δικόν σου μ' ἀστοχᾶς...

Νά μέ τυλίξεις φθάσε ποθητέ μου πάλλο,
κι' ἐγώ τὴν ἄφραστη ἀνθιδέση σου ἐτοιμάζω,
ἀπό στρίχνα καί μέ παπαρούνη, κάλλι.

ETIENNE PAVILLON (1632—1705)

Τ' ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΝΕΥΜΑ

Τό μυστικό τῆς λάμπης τῶν βασιλέων ἄλμυξε
κι' ἀπίθωσε, πού νά μιλάνε στό πανί τὰ χρώματα,
κράτα τό διάβα, πού φτεροκοπάει τοῦ καιροῦ,
καί στό χαρτί ἀποτύπωσε τῆς φωνῆς τὰ σώματα.

Δῶσε μίαν εὐτολμη ψυχὴ σὰ μπροντζίνα κορμιά,
κάμε στῆς λύρας τίς χορδῆς νά παίξουνε τὰ χέρια,
μ' ὑπαγωγή ἐξημέρωσε τοῦ δάσους τὰ θεριά,
καί μέ γυαλί πυρπόλησε μιά πολιτεία πλέρια.

Μέ φίχουλα ἀπ' ἄτομα τό σύμπαν κατασκεύασε,
καί μάθε στό σετρέωμα τ' ἀστέρια νά διαβάξεις
στόν χημικό μας κόσμο, καινούργιον ἥλιο πρόσφερε.

Τὴν περηφάνεια τῶν κυμάτων, πού δαμάζεις,
Σύ, πού σέ μαγική ἐξιλέωση τόν Ἄδη κάνεις,
Ἄνθρωπε, τί δέν ἐπιχειρεῖς καί στήν ἄκρη φθάνεις;

CLAUDE LE PETIT (1638—1664)

Ο ΨΕΥΤΟΠΟΙΗΤΗΣ

Σάν στό δρόμο ἀπαντεῖστε κάποιον δῆθεν σοβαρό,
μέ καπέλλο τσόχινο νά θαδίζει ὄλο πεζό,
μέ γραβάτα λιγδωμένη νά τοῦ σφίγγει τό λαμό,
ἀλαζονικό, πού καμώνεται γιὰ χριστιανός.

Καί σάν ἄγγιρος νάχει γένεια, μέχρι τοῦς νεφρούς δετῆ,
τὴν κοντὴ καί δίχως ζώνη μαύρη του περισκελίδα,
νά φορεῖ πάντα κουρέλια ἀπό πρότυχο μαλλί,

πού τήν αιώνια γύμνια σταθερά νά τοῦ καλύπτουν.

Μ' ἓνα μάτι, ἀλλοίθωρα νά κοιτάζει τόν καθένα,
μέσ' τά δόντια μασώντας ὡς τ' ἀπόσιμα του κάτω,
μέχρι αἱμά του νά βαγκάνει τά νύχια ἕνα-ἕνα.

"Όταν, λέγω, μέ χαρακτηριστικά του τέτοια,
ἀπαντήσεται ἕνα Γάλλο πέστε εἶναι ποιητής;
κι' ἄν σᾶς διαφεύσουν, τρέχ' εὐθύς γά τό πῶ στή Ρώμη!

TRISTAN L' HERMITE (1601—1655)

Η ΝΑΥΣ

Εἶμυνα δένδρο, πού μέ ναυπηγήσαν πλοιοί,
καί τοῦ θιννοῦ παιδί, κυλάω στά νερά,
πάω μιά πλούρηθη ἀνθρώπων στρατιά·
ἀφοῦ εἶχα πρίν κατοικηθεῖ ἀπό πουλιά.

Τά κλαδιά μου ἔχουν γίνει πιά κουπιά,
τά πράσινα φύλλα ὑπερήφανα πανιά,
κι' ἀπ' τῆς Κυβέλης τή χαρά τιμῶ τήν Θέτη,
ψηλά τό μέτωπό μου φέροντας στά ἄστρα.

Μέ τούς παράξενους ἡ τύχη νόμους
παίχνιδι στά τυφλά τῆς δάκτυλα κρατεῖ,
ὡς τά στοιχειά τῆς μέχουν ἐναντιωθεῖ.

Κι' ὁ ἀγέρας σχίζει μου συχνά τά σχέδα,
ὄρμαί: τό κύμα νά μου σκάσει τά πλευρά,
καί: με ἡ φωτιά. Μά πλιό τήν γῆ τρομάζω!

THEOPHILE DE VIAU (1590—1626)

ΟΙ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΡΟΙ

Οἱ ἔρωτες στά κουπιά μας δένονται πιά ἀβρά,
οἱ Τρίτωνες στούς πόθους μας στέκουν χαϊδευτικοί,
οἱ ἄνεμοι κοπάζουσι καί σταματά: τό κύμα,
στῆς θάλασσες πύ πλέουμε ἡμεῖς διαβατικοί.

Στή τροχιά τῶν ἀστεριῶν ἡ πορεία μας δετή,
ἡ τρικυμία στός ναῦτες μας δέν κάνει νά χλωμιάζουν,
κι' οἱ ἀλκυῶνες χωρίς τ' ἄλμπουρά μας νά συμπολεῖ
(τοῦν,
στ' ἄγρια κύματα ποτέ: τήν φωλιά τους δέν τήν
(σιάζουν.

Ὁ ὠκεανός καθώς τά νερά τοῦ Εὐφράτη εἶν' γλυκός,
πλάσι: σάν αὐτό, δέν εἶν' ὁ Τάγος, οὔτ' ὁ Πακτωλός,
δέν τούς φοβάται: ἐδῶ στός Πειρατές, ὁ νατής ὁ καλός
καί στή μακριά γαλήνη του, δέν μάς μαραίνει ἡ
(πλήξη.

Σέ τετραγάλαξ' οὐρανοῦς κι' ἀπ' τῆς βροντῆς τά
(μουγγριτά,

μακριά περνάμε χαρωπά ὑπέροχες στιγμές,
χωρίς ἀψιδάν ἐπιθυμία σ' ἀληθινά γιά νά στερᾶ,
κι' ὄχι: δίχως ὑπεροψιά, θωροῦμε λεί: τούς οὐρανοῦς
(ποτέ:!

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΥΘΗΡΑ

THEOPHILE DE VIAU (1590—1626)
Η ΜΟΝΑΞΙΑ

Στή σκοτεινή καί ἔρημη ρηματιά,
πῶς πέφτει τό νερό σκιρτά τ' ἀλάφι,
καί ρίχνοντας στό ρυάκι τή ματιά,
τήν χάρι: τῆς σκιάς του διασκεδάζει.

Κάθε βραδυά τῆς πηγῆς μιά Ναϊάδα
ἐδῶ ρχεται: κι' ἀνοίγει τό ποτάμι,
οὔτ' κρυσταλλένου τῆς τοῦ παλατιοῦ,
νά σιγοτραγουδήσει: μιά σερανάδα.

Οἱ νόμφες πού ἀγαπᾶνε τό κινῆμα,
στ' ἀπόκρυφα τοῦ δάσους φθάνουν
τήν μυστική σπηλιά του πιάζουν,
μακριά ἀπ' τίς ἐνέδρες τῶν οὐτέρων.

Στή ρίζα τῆς γιγάντιας δρυός,
γέρικης, ὅσο παλιός κι' ὁ ἦλος,
ὁ Βάκχος, ὁ ἔρωτας, ὁ ὕπνος
σκάψαν βαθύ τό μνημα τῆς σιωπῆς.

Ἡ σκοτεινή καί κρύα σιγαλιά
κοιμάται κάτω ἀπ' τήν φτελιά,
ἐνῶ οἱ ἄνεμοι: τά κλαδιά χτυποῦν,
μ' ἐρωτική σφοδρότη καί μαγία.

CHARLES D' ORLEANS (1391—1465)
PONTO

Ὁ καιρός ἄφησε τό παλτό του,
τόν ἄνεμο, τό κρύο, τή βροχή,
νταντελένια ἔχει ντυθεῖ:
στό χρυσοφῶς τό καλοκαιρινό του.

Δέν, ὑπάρχει: ζῶο, μήτε πουλί,
πού γλυκόλαλα δέν κελαδεῖ,
ὁ καιρός ἄφησε τό παλτό του!

Ποτάμια, ρυάκια καί πηγές,
λουσιμένα σ' ὀμιροφιά κρατῶν
ἀπ' χρυσαφάδικα ψήγματα ἀργυρά.

"Όλα μέ καινούργιες φορεσιές:
πού ὁ καιρός ἔχει: ἀφήσει: τό παλτό του.

ANDRE CHENIER (1762—1794)
ΟΙ ΜΟΥΣΕΣ

Τίς ξέρω... παλ' ἡ χαρά ξυπνά,
ἦχους, πνεές μελωδικές σ' αὐτιά.
Μούσες μου σεί: πρώτες ἀγάπες,
σάν τοῦ πρώτου τό φῶς θῶρησ' ἡ ματιά.

Τά χέρια σας κρύψαν τό λίκνο μου μωρό,
στή σπηλιά πού ὁ Βιργίλιος γεννήθη,
κι' ἐνοίωσα τήν ἀνατριχίλα τῶν δασῶν,
στά λούλουδα πού μ' ἀπιθώσατε γερτό.

Φθάνουν! Οἱ φωνές, ἡ ὄψη τους θερίζει,...
Μά τό τραγοῦδι: τήν πληγή ξεκαθορ ζει.
Μεταφράσεις MIX K. ΠΕΓΓΡΟΧΕΙΛΑΟΥ

Οι Καλικάντζαροι

Οι άνθρωποι του νησιού, που ζούσαν άλλοτε κοντά στη φύση κι είχαν άμεση επίδραση πάνω τους τα καιρικά φαινόμενα (άνεμοι, βροχές κλπ.), όπως και το σκοτάδι, ή μοναξιά κλπ., δημιουργούσαν με τη φαντασία τους διάφορες δοξασίες, για να έρσκουν κάποια διέξοδο σ' όλα αυτά. Γίνονταν σκεπτικιστές και τηρούσαν μ' ευλάβεια αυτές τις δοξασίες από φόβο να μην πάθουν κακό. Γι' αυτό έκαναν κάποιες ενέργειες, με σκοπό να προφυλάσσονται απ' τα κακά πνεύματα.

Η δοξασία για τους καλικαντζάρους τους απασχολούσε όλο το δωδεκάημερο απ' τη Χριστούγεννα ως την παραμονή των Φώτων (γιορτή του Σταυρού) και γι' αυτό έπαιρναν τα μέτρα τους. Οι καλικάντζαροι, κατά τη λαϊκή δοξασία, είναι δαιμόνια εύμορφα, μαυριδερά, με τριχωτό σώμα και ουρά, που περιφέρονται στη γη, τρώγοντας έρπεται, σκουλήκια, βατράχια κλπ. Ένοχλου, δέ πολύ τους ανθρώπους, χωρίς όμως να τους κάνουν κακό, γιατί μεταξύ τους συνέχεια φιλονικούν και είναι αδύνατο να συνεννοηθούν.

Για την ετοιμολογία της λέξης υπάρχουν διάφορες απόψεις, που λένε πως είναι: τούρκικη ή λέξη ή αλβανική, αλλά κι ελληνική σύνθετη λέξη απ' το «καλός» και «κάνθαρος». Από τόπο σε τόπο στην Ελλάδα αλλάζει: κάπως ή ονομασία τους: Καλικάντζαρος, καλικάντζαρος, σκαλιάντζαρος (Κύθηρα), καλιτσάγκαρος, καρκάτζαλος, καρτσάγκαλος κλπ. Στα Κύθηρα τους λένε και «λυκοτσαρδούς», όπως και στη Μάνη, απ' το «λύκος» ως πρώτο συνθετικό. Στη Μάνη τους λένε, επίσης, και «λυκιδείς» (λυκόπουλα). Η πατρότητα της λέξης ίσως ανήκει στη Μάνη και τα Κύθηρα να δανεστήσαν την ονομασία, επειδή γειτονεύουν κι έχουν συχνή επικοινωνία με τη Μάνη. Πάντως στο Ταρίγο, κατά μαρτυρίες του πατέρα μου Γιάννη Μαυρογεώργη, απ' τον Καραβά, λέγονταν οι έξης στίχοι:

«Έβγα μάνα, έβγα θεία,
μ' ένα δαύλαρο φωτιά,
αιού λυκοτσαρδού τ' αΐτια».

Οι στίχοι αυτοί καλούν όλους σε συναγερμό, να βγουν με δαυλιά και με φωτιά, για να χτυπήσουν τους «λυκο-

τσαρδούς» σ' αΐτια, πριν προλάβουν και κάμουν κακό στους ανθρώπους.

Άφου, λοιπόν, πρόκειται για όλα τα είδη των «κάνθάρων», που καταστρέφουν φυτά και παραγωγή (άμπέλια, ελιές, σιτάρι κλπ.), δικαιολογημένα οι χωρικοί ξόρκιζαν τους καλικαντζάρους (κάνθάρους). Κι επειδή δεν υπήρχαν φάρμακα για την καταπολέμησή τους, χρησιμοποίησαν πρακτικούς τρόπους: τη φωτιά, τη στάχτη, το ξόρκισμα, τον άγιασμό κλπ.

Οι καλικάντζαροι αποφεύγουν πάντοτε τη φωτιά και το φως, ίσως για να μη φαίνεται η δυσμορφία τους και γι' αυτό κυκλοφορούν τη νύχτα, όπως άλλωστε όλα τα κακά πνεύματα που κυκλοφορούν μόνο στί σκοτάδι.

Στα Κύθηρα λένε τη φράση:

«Έβγατε με φωτιά και με χερία στάχτη,
τους λυκοτσαρδούς χι υπάτε, πούν' έχει στο φράχτη».

Μόλις τα σκαθάρια ιδούν φως τη νύχτα, σπεύδουν να κρυφτούν. Τη δέ στάχτη ρίχνουν, στη ρίζα των κλημάτων και των δένδρων και τα σκαθάρια απομακρύνονται, χωρίς να προξενήσουνε κακό. Έτσι, όμα δεν πάθουν κακό τα σπατά, δεν παθαίνουν και οι άνθρωποι, που θά'χουν αφθονία αγαθών.

Επειδή, κατά τη λαϊκή δοξασία, οι καλικάντζαροι φοβούνται τη φωτιά, που τη νύχτα υπαίνουν στο σπίτι απ' τον μπουχαρή (καπνοδόχο) για να «μολέψουν» τους ανθρώπους, βάζουν ένα μεγάλο κούτσουρο στο τζάκι, που καίει όλη νύχτα κι έτσι δεν τολμούν να κατεθούν.

Τα κακά πνεύματα φοβούνται τα ξόρκια και την «γιαστούρα» του παπα και σπείδου, να εξαφανιστούν στις 5 του Γενάρη (του Σταυρού), μόλις την αντικρύσουν. Γι' αυτό και το δίστιχο:

«Στις πέντε του Γενάρη
φεύγουν οι καλικαντζάρου».

Στα Κύθηρα λεγόταν παλιά ο έξης εύθυμος διάλογος για την ημέρα του Άγιασμού (του Σταυρού) που ο παπας γύριζε στα σπίτια να διώξει τους «λυκοτσαρδούς»:

- Έν Ἰορδάνη.. Πού ἔναι ἡ μάνα σου θρὲ Γιάννη;
- Στὸ λαγκάδι εἶναι καὶ πλένει.
- Βρέ, τὴν κα ἀραμένη, σήμερα ἔρχε νὰ πλένει;
- Ἄφησε τὰ λεπτά στὴν πιτσιθίκη.
- Βρέ, τὴν εὐλογημένη, μὲ θυμῆθηκε ἡ καημένη!

Τοὺς καλικάντζαρους τοὺς λένε καὶ «παγανά», πού καὶ αὐτὰ εἶναι δαιμόνια, μόνο πού ἡ ὀνομασία τους εἶναι: πολλοὺς αἰῶνες παλιότερη. Γι' αὐτὲ ἀκοῦμε νὰ λένε: «Ὅταν εἶναι παγανά δὲν πλένονται, δὲ λούζονται, δὲ, πίνουνε νερὸ τῆ νύχτα». Ἴσως ἔχει πρακτικὸ σκοπὸ

αὐτοῦ, γιὰ νὰ καθαρῶνται πρὶν τὴς γιορτὲς καὶ νὰ μὴ βαρυστομαχιάζουν ἀπ' τὴν πολυφανία τὴς μέρες τῶν ἑσπερῶν καὶ πίνουν νερὸ τῆ νύχτα γιὰ νὰ ξεδιψοῦν.

Σήμερα δὲν ὑπάρχουν τζάκια καὶ κούτσουρα, ἀλλὰ σόμπες καὶ καλοριφέρ καὶ τοὺς καθάρους κα.απ.λε. μὲν μὲ φάρμακα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ δεξασίες πέρασαν ὀριστικὰ στὴ λαογραφία, χωρὶς ν' ἀπασχολοῦν τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους.

ΤΑΣΙΑ ΜΑΥΡΟΓΕΩΡΓΗ — ΧΑΣΙΑΚΟΥ

Ἡ Μπαθλιάντα τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς

HUGO VON HOFFMANNSTAL*

Καὶ μεγαλώνουν παιδιὰ μὲ μάτια βαθειὰ
Ἄδαῃ μεγαλώνουν, πεθαίνουν,
Κι εἰ ἄνθρωποι ὅλοι τὸ δρόμο τους παίρνουν.

Κι ἀπ' ἀνθη στρυφὰ ὀπῶρες ἐλόγλυκες θγαίνουν,
Μὰ σὰν, τὰ νεκρὰ πέφτουν πουλιά στὸν κῆπο τῆ νύχτα,
Καί' ἀπ' τὰ δένδρα' ἔκει σαπίζουν καὶ μένουν.

Κι ὁ ἀγέρας φυσᾷ κι ὄλ' ἀλυχτᾷ
Καὶ χίλια λόγια ἀκοῦμε καὶ λέμε τρισχίλια,
Καὶ μᾶς πιάνει χαρὰ καὶ κάματος τὰ μέλη σφιχτά.

Κι μὲς' ἀπ' τὴ χλόη οἱ δρόμοι σέρνονται μίλια..
Τόποι: ὄω, τόποι: ἔκει, μὲ φῶτα, δέντρα, στέρνες καὶ
.. (χῶμα)
Ἄπειλη: κοί, φρεροί, ξεπεσμένα, ψίφια βασίλεια...

Τί χριστήκανε ὄλ' αὐτά; Τί χτίζοντ' ἀκόμα;
Τόσο ἀμέτρητα πού ἔναι, κι οὔτε δυὸ τους τὰ ἴδια..
Τί ἀλλάζει: τὸ γέλιο, τὸ κλάμα, τὸ χρώμα;

Τί τ' ὄφελος γιὰ μᾶς μ' ὄλα αὐτὰ τὰ παιχνίδια,
Ἄφου μεγαλώνουμε πάντοτε μόνοι καὶ στὸ τιμόνι
Πάντα δίχως σκοπὸ κα:νούργια γυρεύουμε ταξίδια;

Τόση πείρα τί ὄφελει; Τόσοι πόνοι;
Ἄς εἶναι: ὅποιος λέει «θράδι», λέει πολλά,
Μιὰ λέξη πού σιάζει σοφία καὶ πίκρα

Σὰ μέλι: θαρὺ μὲς' ἀπὸ κούφια κηρήθρα.

Μετάφραση: ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ

* Οὐγκο φὸν Χόφμανσταλ

«Του Ἀμήρ - Ἀλῆ»

Στὰ δόρεια τῶν Κυθῆρων ὑπάρχει, ἓνα χωριὸ ὁμορφο,
σ' ὅλο τὸν κόσμον γνωστό, σ' ἀνατολὴ καὶ δύση,
στὴν Αὐστραλία καὶ στὴν Ἀμερική.
Τὸ λένε Καραβά, ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα χωριά.

Ἐκεῖ ὑπάρχει μιὰ πηγὴ τοῦ Ἀμήρ - Ἀλῆ,
ἐκεῖνα τὰ χρόνια, εἶχε ἓνα ὁμορφο σπίτι, ὁ Ἀμήρ - Ἀλῆς, ἐκεῖ.
Δίπλα ἀπὸ τὸ λαγκάδι, ἀνόμμεσα στὶς λυγαριές, στὶς ἱτιές,
στὰ πλατάνια καὶ στὶς κορυδιές, ἓνα σπίτι χωρὶς κανένα ψεγάδι.

Ἦταν γιὸς Τούρκου Πασά, πλούσιος, δυνατός,
ἄρχοντας τρανός καὶ τὸ ἴδιο βάρβαρος.
εἶχε τὴν ἀτρωτικὴ ὑποχρέωση ἐπιβάλλει
τὴν νύχτα τοῦ γάμου ἐκείνος πρῶτος, τὴν νύφη νὰ δοκιμάζει.

Ἦταν ἓνος γέρος, κοντός,
κοκοτράχαλος, μάγος ξακοστός.
Ἔμελλε στὶς ὄχιλες, ἀνάμεσα στὰ πλατάνια, στὶς ροδὸ βάφνες
στὶς πηγές καὶ στὶς σπηλιές.

Μιλοῦσε μὲ τὶς πετολοῦδες, τὶς νεραΐδες
καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ νεροῦ.
Ἦξερε κοπάρες, ξάρκια, κοιμόταν
μὲ τὰ ξωπικά, ἰδιότητες ἑνὸς μάγου φοβεροῦ.

Εἶχε ὁ γέρος μιὰ κόρη, πανώρια,
τῆς ἡλιογέννητης παρόμοια.
Μιὰ κόρη πεντάμορφη,
ἀλλὰ ἤρθε ἡ ὥρα τῆς νὰ παντρευτεῖ, ἡ ἄμοιρη.

Καβαλορέοι ἤρθανε νὰ ποῦν σπὸν μάγο τὸ μαντάτο.
Τὴν πρῶτη νύχτα τοῦ γάμου τῆς, ἤθελε νὰ τὴν περάσει μὲ τὸν ἀγά.
Τόση ὁμορφιά γιὰ ἓναν ἀλόθρησκο, τόση ἀσπράδα καὶ ἄροσιά,
τόση γλύκα καὶ χάρη, γιὰ τοῦ Τούρκου τὸν ὄντά.

Ἀστραψε τοῦ μάγου τὸ μάτι,
μὲ ἀγριάδα καὶ θυμὸ, κτυπάει τὸ ποδάρι.
Τὰ γένια του τραβάει καὶ ξεστομίζει μιὰ κατάρρα.
— Ὅπου νὰ τσακιστεῖ, ἐπάνω στὴν λαγκάδα.

Χάθηκε ὁ γέρος μέρες ἑπτά.
Μὲ προσευχὴ καὶ ἰηστεία νύχτες ἑπτά.
Γέμισε ἡ ρεμματιά θρισιές, βλαστημιές καὶ κλάματα,
τὰ μαλλιά του πλέκει καὶ τὰ γένια του τραβά.

Σάν πρελός τριγύριζε ὁ μάγος ὁ τρονός,
μὲ τίς νεράϊδες τὰ ξωτικά,
τοὺς Ἰσκιους κοὶ τὰ τζίνια.
Ἦσπου τὴν ἔβδομη νύχτα, ἔπεσε κάτω ὁ ξερός, ὁ μάγος ὁ φοδερός.

Τὴν ἴδια ὥρα, ἀπὸ τὴν δρύση ὁ Τούρκος περνᾷ,
ἓνα ὑπέροχο ἄσπρο ἄλογο καθαλά,
σκέπτεται, τοῦ μάγου τὴν παρθένα
καὶ τὸ μυολό του δρίσκειται στὸ ὑπερπέραν.

Ξάφνου, δλέπει τὸ φουσατό, μὲ διαλιά καὶ λαγούτα, σάν παραζάλη,
τὴν πεντόμορφη, τοῦ μάγου τὴν κόρη νὰ προβάλει
Τὸ ἄλογο γλιστρά· προμάζει καὶ τὸν Ἄμη - Ἄλή πετᾷ, μέσα στὸ λαγκάδι.
Αὐτὸ τὸ ὄμορφο, δάρδερα, παλικάρι.

Ἔτσι, τοῦ γέρου ἡ κόρη ἐσώθη
καὶ ἡ ἀσπείρευτη πηγὴ τοῦ Καραδά,
ἀπὸ τὰ πιὸ ὄμορφα χωριά,
τοῦ Ἄμηρ - Ἄλή, ὀνομάσθη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜ. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ

Σύντομες ειδήσεις υπό την

Πνευματική ζωή των Κυθέρων

— Από τις 18 μέχρι τις 21 Οκτωβρίου, στην αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου των Κυθέρων, ή κυρία Δήμητρα Μαλάνου — Καραγιάννου, παρουσιάσε μια σύνθετη έκθεση ζωγραφικής σε χαλκό και χαρτί, σε κρύσταλλο ή όποια πραγματικά έντυπωσίασε. Τό κακό ήταν, ότι έκράτησε πολύ λίγο διάστημα, και δεν έδωσε την ευκαιρία σε πολλούς που θά ήθελαν να την επισκεφθούν.

— Άς ελπίσουμε ότι η προσεχής έκθεση, της αξιολογής αυτής Κυθηρίας καλλιτέχνης, θά είναι μεγαλύτερας διαρκείας.

— Ο Σύλλογος Ελλήνων Λογοτεχνών με την συμπλήρωση 17 χρόνων πνευματικής δημιουργίας, έτίμησε προσωπικότητες του πνεύματος και της τέχνης, μεταξύ αυτών και τους Κυθήριους κυριαν Άγγελαν Πετροχειλίτου, Πρόεδρον της Ελληνικής Σηπταετολογικής Εταιρείας και τον Λογοτέχνη συνεργάτην μας Κωνσταντίνον Κουλεντιανόν.

— Έντονη ή δραστηριότητα της Φιλαρμονικής Κυθέρων, με αποκορύφωμα την εκδήλωση στον «ΠΑΡΝΑΣΣΟ» Αθηνών στις 10 Νοεμβρίου, κατά την οποίαν ο Πρόεδρος της απηύθυνε τον παρακάτω χαιρετισμό:

«Φίλοι του Νησιού μας, συμπατριώτες μας, σας φέρνουμε θερμό χαιρετισμό από τη μικρή μας πατρίδα.

— Αν ήταν μπερετό θά σας φέρναμε λίγο από το άρωμα του λικνέβατου και του κυλάμινου που αυτή την εποχή ευωδιάζουν σ' όλες τις ρεματιές του Νησιού μας. Εί-

να μεγάλη ή στιγμή αυτή για όλους μας και ανήκει δόξα και τιμή κυριολεκτικά στη Συντροφιά Κυθηριών Κυριών που οργανώσε τη βραδυά αυτή.

Είναι μεγάλη ή στιγμή για μās που θρυσκόμαστε σε τούτο τον Ίερό χώρο του «Παρνασσού», νοιώθουμε βαθύτατα συγκινημένοι και με πολύ τράκι, έρασιτέχνες έσσοι μας αντιπροσωπεύουμε τό Νησί μας έλόκληρο από τη Χώρα μέχρι τον Καραβά. Αφήσαμε τις δουλειές μας, αφήφήσαμε τό θυμό του Κάδο - Μαλιζά που σ' αυτήν την εποχή μπορούσε να μās τιμωρήσει για την αποκοιτά μας και ήρθαμε έδω να σας παρουσιάσουμε τό πρόγραμμά μας δίνοντάς σας μαζί μ' αυτό ΕΝΑ ΚΟΜΑΤΙ ΑΠ' ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΑΣ.

— Αν καταφέρουμε να σας κάνουμε να νοιώσετε ότι έμεις νοιώθουμε, αν καταφέρουμε να σας συγκινήσουμε, αν καταφέρουμε να σας κάνουμε να θυμάστε αυτή τη βραδυά, τότε πετύχαμε, κι ακόμα αν εισπράξουμε τό θερμό σας χειροκρότημα, αυτή θά 'ναι ή πληρωμή μας.

Γιατί έμεις είμαστε από τους ανθρώπους αυτούς που έρχονται από τό μέλλον, έχουν με διώξει από τό μυαλό μας τό «έγώ» και στη σκέψη μας κυριαρχεί τό ΕΜΕΙΣ».

Είναι αναμφισβήτητο ότι ή Φιλαρμονική Κυθέρων προσφέρει άνεκτίμητες υπηρεσίες στη πολιτιστικό άνάβαση του Νησιού μας.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Κάθε εργασία που δημοσιεύεται στα «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΥΘΕΡΑ» αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του γράφοντος και απηχεί τις προσωπικές του απόψεις. Για κάθε τυχόν σιναδημοσίευση, πρέπει απαραίτητως να αναφέρεται ή πηγή του κειμένου και το τεύχος που δημοσιεύθηκε.